

Monika Rogelj

Skrb za revne v Kranju v drugi polovici 19. stoletja

Problem revščine je eden tistih problemov, ki se najbolj dotakne vsakdanjega življenja. Državnim oblastem in visokim državnim uradnikom se morda ni zdel tako pereč, kot so to vsak dan na lastni koži občutili preprosti ljudje in lokalne občinske oblasti, ki so se s problemom srečevale na terenu. Socialno skrbstvo je v 19. stoletju postalo sicer sestavni del državne uprave in skrb za pomoči potrebne državljanke je država prevzela iz rok Cerkve, ki je že od srednjega veka imela vodilno vlogo na področju karitativnih dejavnosti in ubožne oskrbe. Vendar so bile v habsburški monarhiji državno-pravne določbe na tem področju samo okvirne in je država ubožno oskrbo prepuščala deželam, te pa so jo naprej nalagale na občine. Zato so med deželami na tem področju obstajale ogromne razlike. Slovenske dežele oz. Kranjska so spadale med tiste dežele, ki so državnim smernicam skušale slediti tudi v praksi in so na deželni nivoju natančno določile 'pravila igre' pri dolžnostih glede ubožne oskrbe. Skrb za revno prebivalstvo je bila torej zaupana in naložena občinam in te so morale pri tem pokazati precej gospodarnosti in iznajdljivosti. To je še posebej veljalo za manjše in revnejše občine, saj je vsaka večja naložba na področju socialnega skrbstva lahko ogrozila že tako reven občinski proračun. Tudi v Kranju so morali vsako večjo naložbo skrbno pretehtati.

Prvi korak k ureditvi socialnega skrbstva v habsburški monarhiji v drugi polovici 19. stoletja je predstavljal občinski zakon iz leta 1849, ki je zagovarjal načelo, da je temelj svobodne države svobodna občina. Kljub kasnejšim spremembam občinske zakonodaje so temeljna načela tega zakona ostala v veljavi. Občine so imele precejšen naraven delokrog, hkrati pa so opravljale tudi nekatere državne izvršilne funkcije. Občinam je bila dana samouprava glede upravljanja občinskega premoženja, skrbeti so morale za varnost oseb in lastnine, za ceste in pota, živilski nadzor in zdravstveno policijo. Na socialnem področju je bila naloga vsake občine skrbeti za svoje občane, predvsem za tiste, ki so se znašli v stiski. Zakon je torej povzel načelo, ki je kot osnovno vodilo v socialni politiki veljalo že od 16. stoletja naprej.

Prvič se je to načelo povezovanja ubožne oskrbe in domovinske pravice uveljavilo v dekretih Ferdinanda I. (1552), še posebej pa je veljalo za časa Marije Terezije (Ureditve ubožne oskrbe in pregona beračev 22. 11. 1754) in jožefinskih župnijskih ubožnih institutov.¹ Načelo, da mora vsaka občina poskrbeti za svoje člane, je tudi v drugi polovici 19. stoletja veljalo kot osnovno v vsej avstrijski državni in deželni zakonodaji, ki se je dotikala ubožne oskrbe.

Največji prelom v razvoju zakonodaje glede ubožne oskrbe v habsburški monarhiji v drugi polovici 19. stoletja je pomenil domovinski zakon iz leta 1863. Z domovinskim zakonom, ki je bil izdan 3. decembra 1863 je bil s strani države dan okvir za nastanek deželnih zakonov, ki bi natančneje urejali ubožno oskrbo. Sicer je nov zakon le na novo definiral že 350 let star princip, da je državljan v primeru obubožanja lahko deležen le podpore s strani domače občine, torej tiste, v kateri je imel domovinsko pravico. Na tej državni podlagi naj bi z deželnimi ubožnimi zakoni razpustili nekdanje ubožne institute in skrb za revne naj bi postala sestavni del javne uprave. Vendar je šel od tu naprej razvoj po avstrijskih deželah zelo različno. Predvsem v zahodnih deželah monarhije so sprejeli nove zakone o ubožni oskrbi. Ponekod so ob tem ukinili ubožne institute, tudi pri nas na Kranjskem in Koroškem, na Štajerskem pa so kljub temu, da so sprejeli deželni ubožni zakon, ubožni instituti ostali. V južnih deželah monarhije (Primorska, Dalmacija, Južna Tirolska) se nemški vpliv ni uveljavil in so sledili razvoju italijanskega socialnega skrbstva, ki je delovalo v obliki bratovščin. Za vzhodne dežele monarhije je veljalo, da niso sprejemali nobenih novih zakonov in so skrb za revne urejali samo na podlagi osnovnih potez domovinskega in občinskega zakona.²

V prvem členu domovinskega zakona³ je bilo

¹ Ernst Mischler: Armenpflege, Österreichisches Staatwörterbuch, Handbuch des gesamten österreichischen öffentlichen Rechtes, ur. Ernst Mischler, Josef Ulbrich, Dunaj 1895 (dalje: Mischler: Armenpflege...), str. 65.

² Mischler: Armenpflege..., str. 65 - 66.

³ Reichs-Gesetz-Blatt für das kaiserthum Österreich 1863, Wien 1863, zakon št. 105, 3. 12. 1863, str. 368 - 376.

določeno, da iz domovinske pravice v določeni občini izhaja pravica do neoviranega bivanja v občini in pravica do ubožne oskrbe v tej občini. Zakon je domovinsko pravico izpeljeval iz rojstva, poroke (za ženske), če je nekdo v občini pridobil javno službo ali pa je bil sprejet v domovinsko zvezo občine (5. - 17. člen). O dolžnostih občine glede ubožne oskrbe govori cel četrti odstavek zakona. Če je obseg potrebne ubožne oskrbe v občini presegal zmožnosti ubožnih in dobredelnih zavodov, je bila naloga občine, da je v primeru ubožanja poskrbela za svoje člane (22. člen). Dolžnost občine je bila toliko časa skrbeti za obubožano osebo, dokler se ni pojavila neka tretja oseba, ki je bila po civilnem pravu dolžna poskrbeti za obubožanega (npr. sorodniki). Ubožna oskrba je morala obsegati nudenje nujne pomoči, potrebne za preživetje, in bolniško nego v primeru boleznih oseb, ki je bila brez sredstev. Pri otrocih pa so morali poskrbeti zudi za primerno vzgojo. Za delo sposobni siromaki so bili dolžni opravljati njihovim zmožnostim primerno delo, čeprav jih je morala občina v to prisiliti. S 25. členom je bilo določeno, da način oskrbe ubožca v okviru veljavnih zakonov določi občina in ubožec od občine ni mogel zahtevati določenega načina oskrbe. Glede tujih ubožcev je zakon določal, da jim občina, v kateri so trenutno živeli, ni smela odkloniti pomoči, ki je bila potrebna za preživetje. Če so zboleli in so bili brez sredstev za preživetje, je morala občina, kjer so bivali, toliko časa skrbeti zanje, da so lahko potovali. Seveda je občina od njihove domovinske občine ali po civilnem pravu odgovorne osebe, lahko zahtevala povrnitev stroškov za ubožno oskrbo. Torej je po definiciji morala občina pomagati in s tem omogočiti preživetje tistim osebam, ki so bile prepuščene same sebi in so bile brez sredstev za preživetje.

V 22. členu domovinskega zakona je bilo določeno tudi, da je deželni zakonodajni prepuščeno, kako bo podrobneje uredila zakonske dolžnosti svojih občin na tem področju. Tako je kranjski deželni zbor izdal zakon, s katerim so odpravili farne ubožne institute oz. naprave. Premožanje teh naprav se je moralo izročiti v oskrbovanje občinam, v katerih so se ubožni instituti nahajali. To premoženje se je moralo priključiti ostalemu občinskemu ubožnemu zakladu in so ga morale občine upravljati po predpisih občinskega reda in ga voditi ločeno od ostalega občinskega premoženja (1. in 3. člen).⁴ Naslednje leto je kranjska deželna vlada izdala še izvršitveni predpis, ki je natančneje določal kako naj se premoženje farnih ubožnih institutov izroči občinam ali ustanovnim upravam.⁵ Kljub

ukinitvi ubožnih institutov se je njihov duh čutil v organizaciji ubožne oskrbe vse do konca stoletja tako v upravi kot v materialni oskrbi novih ubožnih ustanov.

Hkrati je kranjski deželni zbor sprejel tudi zakon, ki je določal kako morajo občine oskrbovati uboge in je natančno narekoval dolžnosti občin do njenih ubožcev.⁶ Zakon je v svojem prvem členu definiral, kdo je ubog: to je bil tisti, "Kdor ni zmožen s svojimi močmi in sredstvi sebi in svoji obotelji priskrbovati za življenje neizogibno potrebnih rečij..."⁷ Dolžnost občine do ubogih je zajemala oskrbovanje ubogih z najnujnejšimi potrebščinami (hrana, obleka, stanovanje), nego v primeru bolezni, pokopavanje umrlih ubogih, skrb za vzgojo ubogih otrok (3. člen). Občina je svojim ubogim lahko nudila popolno preskrbovanje, če je bil ubožec popolnoma nezmožen, da bi si sam priskrbel potrebne stvari za življenje in od drugih ubožnih in dobredelnih ustanov, zasebnih dobrotnikov in društev ni dobival nobene pomoči in če za njegovo oskrbo ni bila po civilnem pravu zadolžena že neka tretja oseba (6. člen) S stalnimi in začasnimi podporami je občina pomagala ubogim pri pokrivanju njihovih potreb. Ubožec si sam ni mogel izbrati načine preskrbe oz. podpore, vendar je bila dolžnost občine, da je z njim lepo in človeško ravnala. Zakon je določal naslednje načine oskrbovanja ubožcev (15. - 23. člen): sprejem v ubožno hišo oz. ubožnico, podpora v denarju oz. življenjskih potrebščinah, zasebna oskrba, oskrbovanje revežev od hiše do hiše, skrb za bolnike, prevoz ubogih in pokop umrlih ubogih. Oskrba v ubožnici oz. zaprti ustanovi je bila ponavadi stalna in popolna, večinoma je bila naturalna in le redko v denarju. Namenjena je bila predvsem delovno nesposobnim in tistim, ki niso imeli lastnega prebivališča. Podpora v denarju oz. življenjskih potrebščinah je bila lahko priložnostna ali trajna in je bila namenjena predvsem tistim ubožcem, ki so živeli izven ubožnice ali pa jim v ubožnici niso mogli nuditi celotne oskrbe. V občinah kjer niso imeli ubožne hiše so reveže na občinske stroške za dalj časa izročili v oskrbo privatnega gospodinjstva ali pa so reveže v določenem vrstnem redu pošiljali od gospodinjstva do gospodinjstva, ki so jih vzela v oskrbo za nekaj dni. Iz take oskrbe so bili izvzeti otroci mlajši od 14 let, poročeni, blazni, slepi in pohabljeni ubožci in ubožci z nalezljivimi boleznimi. Bolnim revežem je morala občina priskrbeti zdravniško pomoč, potrebna zdravila in primerno postrežbo. Če je ubožec živel izven do-

1884, deželni zakon št. 15, 31. 7. 1884, str. 44 - 50.

6 Deželni zakonik za vojvodino Kranjsko 1883, Ljubljana 1883, deželni zakon št. 17, 28. 8. 1883, Kako je občinam oskrbovati uboge, (dalje: DZ 1883), str. 21 - 32.

7 DZ 1883, str. 21.

⁴ Deželni zakonik za vojvodino Kranjsko 1883, Ljubljana 1883, deželni zakon št. 16, 28. 8. 1883, str. 19 - 21.

⁵ Deželni zakonik za vojvodino Kranjsko 1884, Ljubljana

movinske občine mu je morala le-ta plačati prevoz nazaj domov. Občina je imela tudi dolžnost pokopavati uboge, ki so umrli na njenem področju. Poleg zdravstveno-policijskega pogreba je morala po možnosti poskrbeti tudi za preprost cerkveni obred. Občina tudi ni smela zavrniti nujno potrebne pomoči ubogim, ki sicer niso imeli domovinske pravice v občini, v kateri so živeli. Vendar je smela občina, v kateri je ubožec bival in ga je trenutno preskrbovala, od njegove domovinske občine ali pristojne osebe oz. samega podpiranca zahtevati povračilo stroškov za oskrbo. O tem oskrbovanju je morala občina takoj obvestiti domovinsko občino. Dežela je bila občinam dolžna poravnati stroške za tiste uboge, ki so se rodili v deželni javni porodnišnici, če se ni dalo ugotoviti domovinstva ubožca in za tujce. Občine so se precej otepale plačevanja stroškov za oskrbo svojih občanov v drugih občinah in potekale so prave papirnate vojne za še tako majhne stroške.⁸ Strogo je bilo prepovedano tudi beračenje tako po domači kot po tujih občinah. Berače so občine lahko kaznovale z zaporom do pet dni. Le izjemoma so smeli župani izdati dovoljenje za nabiranje darov po hišah in javnih prostorih v občini (12. in 25. - 27. člen).

Za financiranje javne oskrbe ubogih je zakon določal naslednje vire: premoženje ubožnega zaklada, s katerim upravlja občina, zakonsko določeni dohodki ubožnega zaklada kot so bile globe od občine, c. kr. oblastev in drugih javnih organov, tretji del zapuščine brez oporoke umrlih duhovnikov in razmenišenih redovnikov in 1% od prostovoljnih prodaj oz. licitacij, prostovoljni darovi ter priklade in drugi občinski dohodki, npr. različne pristojbine. Vsi ti dohodki so se nalagali v ubožni zaklad. Premoženje ubožnega zaklada je predstavljalo glavni vir dohodka in se je moralo porabiti izključno za ubožno oskrbo ter se ni smelo mešati z drugim občinskim premoženjem. Vse to premoženje, tako nepremičnine kot različni vrednostni papirji, so se morali glasiti na ime ubožnega zaklada. Glavnica zaklada je morala biti varno naložena za primerne obresti. Če vsi ti dohodki niso zadostovali za vse potrebne ubožne stroške, je morala razliko pokriti občina iz preostalega občinskega premoženja.

Kranjski deželni zakon o ubožni oskrbi je tudi določal, da vso občinsko ubožno oskrbo nadzoruje in o njej sklepa občinski odbor, zanj pa jo upravlja

in izvršuje sklepe občinskega odbora župan. Občinsko zastopstvo je moralo nadzorovati izvajanje zakona o ubožni oskrbi, skrbeti za primerno stanje ubožne hiše in razsojati kdaj so določenega ubožca sprejeli v občinsko oskrbovanje. Občinski odbor je za to področje dela lahko izvolil ubožni svet in enega ali več ubožnih očetov. Ti naj bi neposredno skrbeli za pomoč revežem. Biti so morali v pomoč županu, mu poročati in dajati predloge. Te funkcije so bile častne in neplačane (35. - 37. člen). Občina je morala na področju socialnega skrbstva sodelovati tudi s Cerkvijo ter drugimi lokalnimi in deželnimi zavodi in društvi. To je bilo potrebno predvsem zato, da so imeli nadzor nad tem koliko podpore so dobili posamezni ubožci. Kljub ukinitvi farnih ubožnih institutov in prenosu njihovega premoženja na občine je moč delovanja rimsko-katoliške cerkve na področju socialnega skrbstva ostajala eminentnega pomena. Ne moremo podcenjevati tudi doprinosov posameznih redovnih skupnosti k javnemu skrbstvu, ki so se večinoma posvečali določenim področjem dela v različnih ustanovah.⁹ V zadevah ubožne oskrbe so bile občine podrejene deželnemu odboru in so bile dolžne izpolnjevati njegove ukaze. Ubožci so se lahko pritožili deželnemu odboru, če so menili, da jih je pristojna občina prikrajšala v njihovih pravicah. Vendar ubožec ni smel po pravni poti zahtevati, da bi ga občina oskrbovala (43. člen). Prvi člen državnega domovinskega zakona govori o pravici do ubožne oskrbe s terminom 'Anspruch', ki ga razlikuje od termina 'Recht'. Prvi termin je bil milejši in ni zavezoval k obveznosti ter je imel bolj pomen neke sugestije. Po drugi strani pa je bila občina zavezana, da je skrbela za svoje člane, ki so se znašli v stiski. Tukaj so bila torej pravna razmerja zelo nedorečena.¹⁰

Vezanje socialnega skrbstva na domovinsko pravico je bilo deležno vse večje kritike in od osemdesetih let 19. stoletja se je začela velika diskusija o tem po različnih publikacijah in časopisih. Ta princip se je zaradi vse večje mobilnosti prebivalstva, velikega priseljevanja v mesta in masovnega obubožanja izkazal za neučinkovitega in nerealnega. Meščanski reformatorji so se zavzemali za novo organizacijo mestnega socialnega skrbstva po vzoru sistema iz nemškega mesta Elberfeld. Tam je oskrbo mestnih revežev izvajala Mestna uprava ubožnih, ki je bila najvišji organ in so mu bili podrejeni vsi mestni zavodi za oskrbo ubožnih. Ta sistem so po letu 1889 uvedli v nekaj srednjih in manjših avstrijskih mestih. Sistem je

⁸ Gorazd Stariha: Zgodbe o Kranjčanih kot jih je pisalo življenje v prejšnjem stoletju, Kranjski zbornik 1995, Kranj, 1995, (dalje: Stariha: Zgodbe...) str. 111. V arhivu fonda Občine Kranj za vsako leto v obdobju od 1851 do 1885 obstaja tudi zajetna mapa poizvedb iz drugih občin o domovinstvu in premoženjskem stanju Kranjčanov, ki so bivali izven svoje občine in so bili potrebni pomoči.

⁹ Hannes Stekl: Österreichs Zucht- und Arbeitshäuser 1671 - 1920, Institutionen zwischen Fürsorge und Strafvollzug, München, 1978, (dalje: Stekl: Österreichs...), str. 45.

¹⁰ Mischler: Armenpflege..., str. 75.

zahteval združitev in preureditev vseh faktorjev v mestni ubožni oskrbi v organsko celoto s centralno upravo. Za ta sistem so se navdušili tudi v Ljubljani, predvsem župan Ivan Hribar ob gradnji nove mestne ubožnice.¹¹

Eden največjih poznavalcev te teme v avstrijskih deželah v svojem času je bil Ernst Mischler. Odločno se je zavzemal za reformo ubožne oskrbe, saj so jo narekovale hitre družbene spremembe. Menil je, da noben nov sistem ne bo uspešen, dokler bo šepalo v socialni upravi. Vsekakor bi ubožanje najbolj zajezili z uvedbo nezgodnega in zdravstvenega zavarovanja in kasneje še starostnega in invalidskega zavarovanja. Glavna ovira, ki je preprečevala učinkovitejšo pomoč revnim, je bilo pogojevanje ubožne oskrbe z domovinsko pravico, ki je večinoma izhajala iz rojstva. Mischler je menil, da bi po deželah na področju ubožne oskrbe bolje delovali, če bi to povezavo prekinili ali če bi si domovinsko pravico oseba lahko pridobila na podlagi krajšega bivanja v določeni občini.¹²

Korak k izboljšanju teh razmer je pomenil nov domovinski zakon z dne 5. decembra 1896, s katerim so bila spremenjena nekatera določila iz domovinskega zakona iz leta 1863 o pridobitvi domovinske pravice. V drugem členu novega zakona je bilo določeno, da lahko vsak avstrijski državljani zaprosi za domovinsko pravico v občini, v kateri je prostovoljno in nepretrgano bival vsaj deset let. Vendar prosilec v tem času ni smel uživati ubožne podpore. Zakon je začel veljati s 1. januarjem 1901, desetletni rok pa so pričeli šteti s 1. januarjem 1891.¹³ Predvsem v mestih so po sprejetju novih določil pričakovali, da se bo precej povečalo število prosilcev za ubožne podpore in za sprejem v ubožnico. Po pridobitvi domovinske pravice je namreč oseba lahko zaprosila za dodelitev ubožne podpore ali za sprejem v ubožnico. S tem se je postavljalo vprašanje zadostnih sredstev za povečan obseg ubožne oskrbe. Večinoma so se za domovinsko pravico po mestih potegovali tisti, ki so takoj po pridobitvi domovinstva zaprosili za ubožno podporo.¹⁴

S tem kako ta zakonska določila na področju socialnega skrbstva udejanjiti v praksi pa so se morali občinski možje in uradniki večinoma znajti sami. To je bil problem predvsem v mestih kakršen je bil Kranj. V drugi polovici 19. stoletja je Kranj vse bolj začel izgubljati svoj pomen središča,

ki ga je imel v času pred velikim razmahom industrije, ki je bila omejena le na večja središča in manjša mesta so začela životariti v senci industrijskega razvoja. Predvsem je nazadovalo število obrtnih podjetij, po izgradnji kranjske železnice (1869/70) pa so tudi kranjski sejmi izgubili svoj pomen. Slabšanje gospodarskih razmer se je odražalo tudi v nazadovanju števila prebivalstva, ki je občutneje začelo naraščati šele v začetku 20. stoletja. Kljub skromnim občinskim financam je občinski odbor z njimi dobro gospodaril. Tudi na mestu župana 36 let ni prišlo do spremembe, saj je to mesto od 1874 do 1910 zasedal kranjski lekarnar Karel Šavnik.

Kar zadeva ubožno oskrbo v mestu je bila ta do osemdesetih let precej neurejena in za socialno skrbstvo v občini ni bilo kaj dosti smisla. Obstajala je sicer mestna ubožnica, bolj dejaven pa je bil župnijski ubožni institut. V arhivu fonda Občine Kranj so zaključni računi kranjskega ubožnega instituta za obdobje med 1850 in 1855.¹⁵ Ubožni institut je v tem času vodil kranjski župnik in dekan Anton Kos s pomočjo dveh ubožnih očetov, Ferdinanda Mlakarja in Antona Ahčina. Premoženje ubožnega instituta je temeljilo na različnih ustanovah, ki so jih Kranjčani od druge polovice 18. stoletja ustanavljali za kranjske reveže. Te ustanove so bile različno velike, največja je znašala 4.800 goldinarjev in najmanjša 40 goldinarjev, večinoma pa so bile visoke po nekaj sto goldinarjev. Premoženje je bilo večinoma naloženo v javnih obveznicah, nekaj malega pa v privatnih zadolžnicah. Premoženje instituta v letih 1850 in 1851 je bilo vredno okrog 14.000 goldinarjev (1850 - 13.925,23 gld) Ker je imel institut vsako leto nekaj več dohodkov kot pa izdatkov, je tako premoženje iz leta v leto počasi raslo in je leta 1854 znašalo 14.183,93 goldinarjev. Nekaj odstotne obresti od tega kapitala naloženega v javne obveznice, so bile glavni vir dohodka ubožnega zaklada. Letno so iz tega naslova prejeli nekaj več kot 355 goldinarjev oz. v letih 1854 in 1855 že 360 goldinarjev. Ostale dohodke instituta so predstavljali darovani prispevki (1852 - 11,50 gld), dohodki iz zakonsko določenih dajatev - procenti od licitacij (1852 - 63,39 3/4 gld), delež od kazni (1852 - 5 gld), obresti iz ustanov v sosednjih župnijah (1852 - 31,16 gld), cerkvene nabirke (1852 - 16,45 gld) in drugi nedoločeni dohodki (1852 - 20,50 gld).

Največji delež denarja, namenjenega za izdatke, je šel za redne podpore, ki so jih delili ubožcem (1852 - 388 gld), ostali manjši stroški pa so bili za zdravila (1852 - 25,18 gld), za mizarja - izdelava krst (1852 - 2 gld) ter različni režijski stroški (1852 - 5,10 gld). K vsakoletnim zaključnim računom

¹¹ Glej: Stekl: Österreichs..., str. 44 - 47; Mischler: Armenpflege..., str. 74 in Žarko Lazarevič: Ubožna oskrba v Ljubljani na prelomu iz 19. v 20. stoletje, Kronika, letnik 35, 1987, št. 1 - 2, (dalje: Lazarevič: Ubožna...), str. 42.

¹² Mischler: Armenpflege..., str. 79.

¹³ Državni zakonik za kraljevine in dežele v državnem zboru zastopane 1896, Wien 1896, zakon št. 222, 5. 12. 1896, str. 743 - 744.

¹⁴ Lazarevič: Ubožna..., str. 39 - 40.

¹⁵ ZAL, KRA-2, 386, KRA-2, 429, KRA-2, 461 in KRA-2, 487.

№ 458 / 9/8 1882

Velikostani. Vojelni odbor!

Naloga veličanjnega maršala dne 22. julija t.l.

№ 4255 de mas. 31. julija t.l. št. 458 parca udano
podpisano jupantros, v smislu posvetovanja
v seji ~~stari~~ mestnega odbora dne 4. avg.
oziroma 18. avg. t.l., zaradi vredbe preskrbe,
vanja nbožnih sledi:

V Kranji dobivajo nbožni podporo iz
občinske nbožnice (Krajevni odbor),
in iz farne nbožnice (Krajevni odbor),
Taki pa, ki nimajo kam iti pod streho,
imajo stanovanje v mestni bolnišnici,
ali ali hišalnici. Kavalerna hiša je
lastnina mestne občine in je s potreb,
nim hišnim ovržen, in perstov soba
preskrbljena.

Premijeni občinske nbožnice obse,
ji v inkubirani obližaciji papir,
ne rente v nominalni vrednosti
10050 gold. in inkubiranim dolžnem
pizomu za 672 glt, sedaj znane skupaj 10722 glt.

Mestna občine ³⁴⁻⁴⁰ ~~40~~ nbožnih
na hi. način ^{do 2 glt.} ~~do 2 glt. ^{2 glt.} ~~2 glt.~~ ^{2 glt.} ~~2 glt.~~ ^{2 glt.} ~~2 glt.~~
podpore na mesec.~~

Verh tege pa dobivajo nbožni se
ralmujno iz farne nbožnice.

3. 99256 23/7 1900
VI.

An

das Gemeindeamt

in

Mrauburg

Bez.

Wain

Ueber Antrag der diesstädt. Armenbehörde wurde dem laut dortigen

Heimatubein
vom 6./4. 1896 3. 5. in obige Gemeinde zuständigen

wohnhaft:

Leskovar Anton
Hinwermannam 29.
mit Rücksicht auf sein augenblickliche Nothlage gemäß § 28 des Heimatsgesetzes vom
3. December 1863 eine Unterstützung von 4 K 50 h gegen Rückersaß von Seite der
Zuständigkeitsgemeinde aus der diesstädt. Casse vorschussweise am 19./7. 1900 erfolgt.

Man beehrt sich demnach mit dem Ersuchen, im Sinne des § 28 des Heimatsgesetzes vom
3. December 1863, den Betrag der obigen Unterstützung ehemöglichst portofrei anher rückvergüten zu wollen.

Gleichzeitig wird dringendst ersucht, die früheren Unterstützungsvorschüsse im Gesamtbetrage von
98 K 50 h anher zu senden und betreffs der weiteren Verjorgung eine Verfügung zu treffen.

Stadtrath Graz, am 23./7. 1900

Der Bürgermeister:

Dr. Franz Graf.

Dopis za povračilo stroškov za preskrbovanje Antona Leskovarja v Gradcu (KRA-2, 123)

ubožnega instituta so bili priloženi tudi sezname ljudi, ki so dobivali podporo. Njihova številka se je gibala od 61 do 68. Med njimi je bilo 8 oz. 9 moških in od 53 do 59 žensk. Večina jih je prejela po en krajcar podpore dnevno, torej na leto po 6 goldinarjev, 7 med njimi pa jih je dobivalo večjo podporo.¹⁶ Po 2 krajcarja na dan, torej 12 goldinarjev letno, so dobivali Georg Engelman (od leta 1853), Valentin Orešek in Marija Franža. Po 1 1/3 krajcarja dnevno, torej 8 goldinarjev letno, pa so dobivali Marija Cuderman, Francka Zorman (do leta 1854), Marija Strupi, Kata Sonekar in Gerta Wilfan (od leta 1855). Zanimivo pri tem je, da se nekatera imena iz seznama prejemnikov podpore iz fonda ubožnega instituta pojavljajo tudi na dveh seznamih kranjskega špitalskega fonda iz leta 1861 in 1862; ta imena so Valentin Orešek, Marija Foiker, Marija Šumi, Marija Franža, Rakovc in priimka Engelman (na starejšem seznamu Georg, na novejšem Frančiška) in Sonekar (na starejšem seznamu Marija, na novejšem Josefa).

Leta 1890 se je začel postopek, da bi se premoženje župnijskega ubožnega instituta v Kranju na podlagi deželnega zakona iz leta 1883 razdelilo med občine, na področju katerih je do tedaj deloval kranjski ubožni institut. Iz zaključnega računa instituta za leto 1892 lahko vidimo, da je premoženje instituta, naloženo v javnih fondih, znašalo 11.750 goldinarjev in v privatnih fondih 1.050 goldinarjev.¹⁷ Na poziv okrajnega glavarstva so se 30. decembra 1892 v kranjskem župnišču zbrali župani in predstavniki občin Kranj, Predoslje in Hrastje. Iz kranjske občine sta prišla župan Karel Šavnik in občinski svetovalec Franz Omerza. S strani izročitelja premoženja so bili zbrani kranjski dekan Anton Mežnarc kot upravitelj župnijskega ubožnega instituta in ubožna očeta Tomaž Pavšlar in Johan Kumer. Premoženje je bilo sestavljeno iz desetih različnih ustanov (pet je bilo višjih od 1.000 goldinarjev), razdelili so ga na podlagi števila prebivalcev v posamezni občini naslednici premoženja. Tako je od skupnega premoženja 11.365,08 goldinarjev v papirnatih zadolžnicah in gotovini kranjska občina dobila v oskrbo 7.828,30 goldinarjev ter od premoženja 400 goldinarjev v dveh srebrnih rentah 280 goldinarjev. Te prejete zadolžnice so občinski možje izročili v blagajno ubožnega zaklada.¹⁸

Poleg ubožnega instituta je v Kranju deloval tudi meščanski špital. Njegovo zgodovino lahko zasledujemo od 15. stoletja naprej, vendar je konec

18. stoletja njegovo delovanje zamrlo, po požaru 1811 pa so prodali tudi špitalsko poslopje, ki je stalo pri zgornjih mestnih vratih. Novembra 1850 so v mestu združili špitalski fond, ki ga je že do tedaj upravljala občina in ubožni zavod, ki ga je upravljal župnik z dvema ubožnima očetoma. Ta datum so šteli za novo ustanovitev špitala (ubožnice), saj se tradicija srednjeveškega špitala v mestu ni ohranila.¹⁹ Hkrati je občina konec leta 1850 od glavnika Franca Pezditza (Pezdič) kupila hišo z vrtom na Pungertu, ki so jo namenili za ubožnico. Za hišo in vrt je špitalski zaklad plačal 1.000 goldinarjev.²⁰ Kasneje je občina na Pungertu kupila še dve sosednji hiši in jih je prav tako namenila za oskrbo revežev. Pungert je najjužnejši del starega mestnega jedra Kranja. Zaradi svoje lege na skrajni konici mestnega pomola nad sotesko Kokre in dolino Save je bil pomembna strateška točka z obrambnimi stolpi. Hkrati pa je zaradi oddaljenosti od mestnega jedra dolgo ostajal nepozidan. Še v prvi polovici 19. stoletja so bile hiše v tem delu mesta grajene iz lesa. Na Pungertu se je torej naseljeval slabše situiran del meščanov. Zaradi primerne oddaljenosti od središča mesta so v tem delu naselili mestne ubožce.

Dohodke je meščanski špital večinoma črpal iz obresti od glavnice špitala. Glavnico so sestavljale različne ustanove (Stiftungen), ki so jih kranjski meščani in rojaki namenili za mestne reveže. Te ubožne ustanove so bile večinoma ustanovljene od osemdesetih let 18. stoletja naprej. Glavnice ustanov so bile zelo različne, od najvišje za 10.400 goldinarjev pa do najnižje za 90 goldinarjev, večinoma pa so meščani za take vrste ustanove namenili po nekaj sto goldinarjev. Špitalska uprava je te glavnice naložila v javne fonde z okoli 4-odstotnimi obrestmi. Skupna vrednost glavnice je novembra 1861 znašala 18.469,18 1/2 goldinarjev. Za obdobje od novembra 1860 do novembra 1861 so tako iz obresti na to glavnico dobili 368,18 goldinarjev, naslednje leto pa 539,48 goldinarjev, enake so bile obresti tudi v naslednjih nekaj letih.²¹ Večino tega premoženja je špital namenil za podporo ubožcem.

Mesto je torej dajalo revežem podporo v denarju in jim npr. niso nudili popolne oskrbe v mestni ubožnici. V letu 1861 so tako podpirali 22 ubožcev. Pet jih je prejelo podporo 24 goldinarjev

¹⁶ Goldinar (srebrni) je bil do leta 1857 razdeljen na 60 krajcarjev, nato pa je bil goldinar vreden 100 krajcarjev. Glej geslo Goldinar v: Enciklopedija Slovenija, knjiga 3, str. 259 ter geslo Krajcar v: Enciklopedija Slovenije, knjiga 5, str. 360.

¹⁷ ZAL, KRA-2, 4021 (31. 12. 1892).

¹⁸ ZAL, KRA-2, 4021 (30. 12. 1892).

¹⁹ V nadaljevanju bom večinoma uporabljala besedi ubožnica in ubožni zaklad, čeprav se v dokumentih zanju pojavljajo najrazličnejše oznake, kot npr. špital, bolnišnica, špitalski zaklad, bolnišnično-ubožni zaklad... Marsikdaj tudi ni jasna razlika med ubožnico in ubožnim zakladom.

²⁰ Žontar: Zgodovina mesta Kranja, Ljubljana 1939 (dalje Žontar: Zgodovina...), str. 314 in 422 in ZAL; KRA-2, 4021 (11. 12. 1850, 16. 12. 1850).

²¹ ZAL, KRA-2, 634.

letno, 16 jih je prejelo 16 goldinarjev letne podpore, eden pa dva goldinarja (najbrž je nato umrl). Večina je prejela mesečno po en goldinar podpore. Skupni strošek za podpore v letu 1861 je bil torej 304 goldinarjev. Nekaj denarja so porabili še za plačilo maš, letno plačilo špitalskemu upravniku pa je znašalo 21 goldinarjev. Izdatke so imeli tudi z manjšimi popravili na ubožni hiši in z drvni za kurjavo.²² Blagajniškemu dnevniku meščanskega špitala za leta 1850 do 1865, ki pa je nepopoln, je bil priložen tudi seznam inventarja, ki je datiran z 18. julijem 1859 in ga je najbrž spisal novi špitalski oskrbnik. Pred njegovim prihodom naj bi inventar obsegal 4 železne postelje, 4 žimnice, 4 nočne omarice, 2 mizi, 1 oz. 2 stola, 2 ženski in 5 moških oblačil, 5 odej in 5 starih platnenih rjuh. Seznam novih pridobitev pa je bil precej daljši. Poleg novih postelj, odej, rjuh in pohištva so pridobili dve novi sobi, peč in izvedli nekaj popravil v hiši in na vrtu.²³ Kakor je razvidno iz popisa inventarja, v ubožnici najbrž tudi niso mogli sprejeti več ubožcev, zato so zdravi siromaki večinoma živeli izven ubožnice in prejeli denarno podporo.

Naslednji zapis o razdeljenih podporah iz ubožnega zaklada najdemo za leto 1877. Tisto leto so redno podporo izplačevali 35 osebam, od tega 11 ženskam in 24 moškim, za kar so v celem letu porabili 388,92 goldinarjev. Večina je mesečno dobivala po 1 goldinar podpore, le trije so skozi vse leto prejeli po 2 goldinarja (Valentin Orešek, Franc Drinovc in Marija Fargar). Po dva goldinarja je dobival Franc Gogala, ki pa je marca umrl in so njegov delež nato razdelili med dva nova ubožca, vsakemu po en goldinar. Franc Wahrheit je mesečno prejel po 1,84 goldinarja, Johana Zupanc in Marija Puhar pa le polovico običajnega zneska, torej po 1/2 goldinarja mesečno. Nekateri ubožci so prejeli pomoč zelo dolgo, ponavadi do smrti. Tako lahko na tem seznamu prejemnikov podpor za leto 1877 srečamo nekaj imen, ki so se že pojavljala na seznamu iz leta 1862. Ta imena so Valentin Orešek, Franc Gogala, Marija Fargar, Franc Wahrheit, Josef Stohinger, Marija Franža, Marija Puhar in Katarina Novak.²⁴

Za obdobje od 1873 do 1875 obstajajo tudi podatki o številu bolnikov, ki so jih oskrbeli v kranjski bolnišnici (ubožnici). Te podatke je od lokalnih oblasti zahtevala deželna vlada. Tako so v Kranju leta 1873 oskrbeli 17 bolnikov, od tega 9 moških in 8 žensk, za kar so porabili 118 oskrbovalnih dni in 70,80 goldinarjev. Naslednje leto je poskočilo število prošelj za sprejem v bolnišnico (z 8 leta 1873 na 15), sprejeli in oskrbeli so 16 bolnikov, povprečna oskrbovalna doba za vsakega

bolnika pa je bila 27 dni. Od tega jih je pet ozdravelo, trije pa so umrli. Najpogostejša bolezen so bile koze.²⁵ Seveda je bila to samo zasilna bolnišnica v ubožnici, kamor so sprejemali tiste, ki so bili obnemogli in so jih oskrbeli z nujno zdravniško pomočjo. Ubožnico so spremenili v zasilno bolnišnico v primeru, če so se v mestu razmahnile bolezni večjih razsežnosti. Tako se je ob zdravstveni naredbi okrajnega glavarstva iz 9. 8. 1894 občina odločila, da bo prostor za zasilno bolnico za obolele s kolero v občinski hiralnici (ubožnici), iz katere bi se v primeru bolezni hiralci preselili na drug primeren prostor. Enako so občinski možje storili tudi leta 1892.²⁶ Kljub nenehnim prizadevanjem, da bi v mestu dobili pravo bolnišnico, se ta načrt in želja Kranjčanom nista uresničila. Iz deželnega glavarstva v Ljubljani so županstvom po Kranjskem pošiljali okrožnice, naj občine ne pošiljajo v deželne javne bolnišnice bolnikov, ki so bili neozdravljivo bolni, kajti, kot so navedli v okrožnici, ti bolniki jemljejo prostor tistim, ki se jim še lahko pomaga. V ljubljanski javni bolnišnici so take bolnike lahko zavrnil ali pa so občini zaračunali visoke stroške oskrbe.²⁷ Tako manjšim mestom kot je bil Kranj, ki so bila brez bolnišnice, ni preostalo drugega, kakor da so svoje občane, ki so bili neozdravljivo bolni in brez sredstev za preživetje, oskrbovali v ubožnici. Vendar ubožnica ni zadovoljevala niti potreb ubožcev, ki so imeli tam le streho nad glavo in je imela bolj značaj hiralnice, kaj šele, da bi bila primerna za bolnišnico.

Več o razmerah na področju socialne oskrbe do osemdesetih let v Kranju lahko izvemo iz nekega vprašalnika, ki je v arhivski mapi z naslovom Špital 1880 in iz ocene stanja na tem področju, ki ga je županstvo leta 1882 poslalo deželnemu odboru. Vprašalnik je brez datuma, brez označenega naslovnika in pošiljatelja. Dokument naj bi bil vprašalnik za sprejem na neko listo. Vprašanja se nanašajo na ubožno oskrbo v mestu oz. na meščanski špital. V vprašalniku najdemo splošne podatke o špitalu, od vsega pa je najbolj zanimiva ocena, da je razmerje med revnim in preostalim prebivalstvom v mestu 4 : 1000.²⁸

Boljši pregled nad ubožno oskrbo v Kranju nam daje poročilo županstva deželnemu odboru o teh zadevah. Kranjski deželni odbor je namreč v tem času pripravljal predlog zakona o ubožni oskrbi za Kranjsko, ki je bil nato sprejet leta 1883, in je občine oz. občinske odbore prosil za poročilo o oceni stanja v njihovih občinah, o pomanjkljivostih in vzrokih za pomanjkljivosti ter o pred-

²² ZAL, KRA-2, 579, KRA-2, 596, KRA-2, 610, KRA-2, 634.

²³ ZAL, KRA-2, 634.

²⁴ ZAL, KRA-2, 889 (13. 4. 1878).

²⁵ ZAL, KRA-2, 827.

²⁶ ZAL, KRA-2, 1138 (21. 8. 1894).

²⁷ ZAL, KRA-2, 827 (23. 6. 1875).

²⁸ ZAL, KRA-2, 939.

Slavno Mestno Lupanstvo!

Lax podpisana Apolonija Pečnik vdova
rajnega Janera Pečnika prosim slavno
mestno Lupanstvo v Kranju da bi se mi
podelila mesečna miloščina ker staram
in ravem tega še zelo boleha posebno v nogah
tako da si morem težko mojo piclo hrano
si prislužiti za stanovanje mi pa nikakor
ni mogoče tako da sem mogla za ostati od
meseca marca ker nisem mogla plačati za
to prosim da bi se mi to dalo in ranaprej
da bi dobavala vsaki mesec kdaj še jeditkrat
panovim Slavnemu lupanstvu v Kranju
mojo ponižno prošno in

zvo udanostjo

Apolonija Pečnik

P f r u n d n e r S t a n d

Reihen-Nr.	N a m e n	Täglich	Betrag		Anmerkung	Reihen-Nr.	N a m e n	Täglich	Betrag		Anmerkung
			in	G. W.					in	G. W.	
			fl.	fr.				fl.	fr.		
	Männer.						Weiber.		206-		
1.	Taradaj Mullfärl	1 1/2	6	-		32	Novak Jofanjin	1	6	-	
2.	Engelmann Franz	1 1/2	8	-		33	Hofner Maxim	1	6	-	+
3.	Kaigel Johann	1	6	-		34	Stajer Kofjanin	1	6	-	
4.	Winosz Mullfärl	1	6	-		35	Fanestich Franz	1	6	-	
5.	Wesich Paulin	2	12	-		36	Spitina Max	1	6	-	
6.	Haupt Anton	1	6	-		37	Eshen Jofanjin	1	6	-	
7.	Leber Mullfärl	1	6	-		38	Pastor Jofanjin	1	6	-	
8.	Eshen Maxim	1	6	-		39	Stein St.	1	6	-	
9.	Prezel Jofanjin	1	6	-		40	Kheiser Rudolf	1	6	-	
10.	Selak Maxquart	1	6	-		41	Kahar Maxquart	1	6	-	
11.	Macher Maxim	1	6	-		42	Selent Maxim	1	6	-	
12.	Bistan St.	1	6	-		43	Therwig Rudolf	1	6	-	+
13.	Hösel St.	1	6	-		44	Krosat Jofanjin	1	6	-	+
14.	Lupain Gualand	1	6	-		45	Pradashel Max	1	6	-	
15.	Sormann Rudolf	1	6	-		46	Sormann Maxim	1	6	-	
16.	Koch Galand	1	6	-		47	Kocher Rudolf	1 1/2	8	-	
17.	Fischer Maxim	1	6	-		48	Kübe Maxim	1	6	-	
18.	Hausel Gualand	1	6	-		49	Pater Gualand	1	6	-	
19.	Buderman Max	1 1/2	8	-		50	Wöl Maxim	1	6	-	
20.	Sormann Franziska	1 1/2	8	-		51	Stene St.	1	6	-	
21.	Dolber Jofanjin	1	6	-		52	Steni Pyrus?	1	6	-	
22.	Haupt Maxim	1 1/2	8	-		53	Thum Maxim	1	6	-	
23.	Petric Galand	1	6	-		54	Lach Gualand	1	6	-	
24.	Mesli Maxim	1	6	-		55	Polasthel Max	1	6	-	
25.	Prant Maxim	1	6	-		56	Wöber Pyrus?	1	6	-	AB
26.	Cufenik Franz	1	6	-		57	Koch Maxim	1	6	-	+
27.	Hösel St.	1	6	-		58	Frenzel St.	2	12	-	
28.	Lupain Gualand	1	6	-		59	Milasthel Jofanjin	1	6	-	
29.	Prakow St.	1	6	-		60	Pogacnik Max	1	6	-	
30.	Schwarz Maxim	1	6	-							
31.	Hauptmann Rudolf	1	6	-							
32.	Bubschnik Jofanjin	1	6	-							
											Summe -
											294-
											388-

Seznam razdeljenih podpor iz fonda župnijskega ubožnega instituta za leto 1852 (KRA-2, 429)

logih za izboljšanje stanja.²⁹ Kranjsko županstvo je v oceni stanja navedlo, da v Kranju ubogi dobivajo podporo iz občinske ubožnice (Pfrundnerfond) in iz farne ubožnice oz. instituta (Pfarrarmeninstitut), tisti ubožci, ki nimajo stanovanja pa

imajo mesto v občinski bolnišnici oz. hiralnici. Bolnišnica je bila po besedah župana dobro opremljena s potrebščinami in v njej je v tistem času prebivalo osem siromakov. Dohodki ubožne hiše so znašali 455,70 goldinarjev, za preskrbovanje ubožcev pa so letno porabili 600 - 650 goldinarjev. Premoženje občinske ubožnice je bilo naloženo v

²⁹ ZAL, KRA-2, 985 (22. 7. 1882).

vinkuliranih obligacijah in intabuliranem dolžnem pismu v skupni vrednosti 10.722 goldinarjev. Iz tega je občina mesečno podpirala od 34 do 40 siromakov, ki so dobivali 1 - 2 goldinarja mesečno. Poleg tega so siromaki dobivali miloščino ('almožno') še iz farne ubožnice, hrano so dobivali v boljših hišah, ob petkih pa so prosili od hiše do hiše. Čeprav je bila ubožna oskrba zadeva občin, je župan menil, da je pomoč Cerkev pri tem izrednega pomena. Županstvo je menilo, da je pomanjkljivost ubožne oskrbe v tem, da ubogi prosijo po hišah, s čimer pa se spodbuja beračenje, vendar tega ne morejo prepovedati, ker nobena občina, če sama sebe noče spraviti v finančne težave, ne more tako popolno skrbeti za uboge, da jim ne bi bilo treba več nabirati miloščine po hišah. Sicer pa je županstvo menilo, da čim bolj prepovedujejo beračenje, več ga je. Glavni vzrok za tako neugodno stanje je županstvo videlo v vedno večji množici proletariata. Preden naj bi se spreminjali zakoni, se morajo odpraviti največji vzroki siromaštva. V mestu se je siromaštvo širilo zaradi svobodne trgovine, na podeželju pa zaradi delitve zemljišč in kmetije niso bile več dovolj velike, da bi omogočile preživetje družini. Poleg tega se beračem in potepuhom ne bi smelo dovoliti porok. Vsaka občina bi morala poskrbeti za svoje uboge. Berače, potepuhe, postopače in pijance pa bi bilo pod zagroženo strogo kaznijo treba prisiliti k delu. Za prave ubožce bi se morala tudi na Kranjskem, tako kot je bilo to urejeno na Štajerskem in Koroškem, ustanoviti deželna hiralnica, v katero bi občine pošiljale svoje uboge. V primeru odprave župnijskih institutov se župnikom ne bi smelo odvzeti besede pri ubožni oskrbi v mestu, čeprav po zakonu ta spada v občinski delokrog. Cerkev je namreč z nabiranjem in razdeljevanjem darov veliko pripomogla k boljši oskrbi ubogih. Na koncu kranjsko županstvo dodaja, da naj bi se novi deželni zakon sprejel šele potem, ko bi se spremenil državni domovinski zakon, da občine in ubožci ne bi bili postavljeni iz dežja pod kap.³⁰ Iz dopisa lahko razberemo, da se je občina zavedala razmer na področju ubožne oskrbe in glavnih vzrokov za tako stanje. Občina je namreč v praksi čutila povečanje števila tistih, ki so bili potrebni pomoči in se je hkrati zavedala, da sama ne more v zadostni meri poskrbeti zanje, zato je pozivala k sodelovanju s Cerkvijo, ki je pri vernikih spodbujala čut za dobrodelnost in je imela veliko vlogo pri izvajanju ubožne oskrbe v mestu. Občinski možje so se zavedali tudi, da bi moral biti prvi korak k izboljšanju razmer v spremembi domovinskega zakona na državni ravni, kar se je zgodilo šele konec stoletja.

Razmer na področju socialne oskrbe so se v mestu izboljšale v osemdesetih letih, ko je občinski odbor tem zadevam začel posvečati več pozornosti. K temu je najbrž pripomogel novi deželni zakon o ubožni oskrbi in ukinitvev kranjskega župnijskega ubožnega instituta leta 1892, katerega večino premoženja je dobila občina Kranj. O ubožnih zadevah v občini in o premoženju ubožnega zaklada je odločal občinski odbor na svojih sejah.³¹ Ločeno od ubožnega premoženja je občinski odbor upravljal premoženje ustanov, ki so jih darovalci ustanavljali za točno določene namene in se to premoženje ni smelo mešati z premoženjem ubožnega zaklada. V okviru občinskega odbora so delovali razni odseki: finančni, stavbni, policijski, tržni in tudi ubožni odsek. Ubožni odsek je na sejah občinskega odbora poročal o tekočih zadevah pri ubožni oskrbi v mestu, dajal je v obravnavo in sprejem predloge in vsako leto pripravil zaključni račun za premoženje, namenjeno ubožni oskrbi, ki ga je moral potrditi občinski odbor. O zadevah je sklepal občinski odbor, izvedbo teh sklepov je naložil ubožnemu odseku oz. njegovemu načelniku ali županu. Poleg ubožnega odseka je odbor o tekočih zadevah obveščal tudi župan. Pri tem je šlo predvsem za določena darila ali volila, ki jih je župan sprejel v imenu občine oz. ubožnega zaklada in je o tem redno obveščal občinske odbornike. Članov ubožnega odseka je bilo od šest do sedem in so jih odborniki izvolili izmed sebe. Ubožni odsek je imel svojega načelnika, ki je bil oskrbnik mestne ubožnice in ubožnega zaklada, vodil je račune, razdeljeval mesečne podpore, vodil seje odseka in o tekočih zadevah poročal občinskemu odboru. Dolgo, vse od druge polovice šestdesetih let pa do svoje smrti leta 1892, je bil oskrbnik ubožnice in ubožnega premoženja Karl Goetzl, izhajal je iz znane kranjske družine, ki je imela v mestu svojo delavnico podobarstva in pozlatarstva. Za njim je prevzel mesto načelnika odseka Franc Omerza, kranjski trgovec in kasneje občinski svetovalec. Po njegovem odstopu leta 1898 je načelstvo prevzel Ivan Rakovec, ki je naslednje leto že odstopil in ga je zamenjal Josip Kovač. Kovač je svojo službo opravljal tudi še po občinskih volitvah leta 1901. Za njim je leta 1910/11, ko je v kranjsko mestno hišo prišel tudi nov župan Ferdinand Polak, prevzel vodstvo ubožnega odseka trgovec in občinski svetovalec Janko Sajovic.

Ko so občinski odborniki obravnavali ubožne deve, je imel sedež in glas v občinskem odboru tudi kranjski župnik in dekan. Pri tem je bil najbolj dejaven Anton Koblar, ki je leta 1900 prišel v Kranj za župnika. Koblar se je precej udejstvoval

³⁰ ZAL, KRA-2, 985 (19. 8. 1882).

³¹ ZAL, KRA-2, Zapisniki sej občinskega odbora občine Kranj 1883 - 1901.

v političnem življenju mesta in je bil zelo dejaven pri reševanju socialnih vprašanj. Leta 1901 je na volitvah kandidiral v občinski odbor, vendar ni bil izvoljen in je bil v odboru le kot namestnik virilista Pollaka. Tako je na seji občinskega odbora 12. julija 1901, ko so odborniki volili nov ubožni odsek, izrazil obžalovanje, da se pri volitvah v odseke ne ozira na manjšino in da bi npr. on prav rad sodeloval v ubožnem odseku, kar je na seji povzročilo nekaj hude krvi. Ciril Pirc je zavrnil dekanove očitke. V debati je Karol Florian uporabil neprimeren izraz nasproti Cirilu Pircu, ki je zahteval opravičilo. Po županovi intervenciji je Florian preklical svoje besede in s tem so se duhovi nekoliko pomirili in izvolili so predlagani ubožni odsek.³²

Glavnico premoženja sta si ubožnica in ubožni zaklad povečevala z darovi kranjskih meščanov in rojakov. Večinoma so se mestnih revežev Kranjčani spominjali v svojih oporokah. Vera je ljudem narekovala in priporočala milosrčnost do ubogih, ki so bili Bogu najbližji. Za časa svojega življenja so premožni ubožcem dajali manjše darove, ki so jih šteli za dobra dela. Pred smrtjo oz. ko so ob pisanju oporoke mislili nanjo, pa so se hoteli bolj odkupiti Bogu in hkrati poskrbeti za svoj dušni blagor v posmrtnem življenju. Večinoma so zapuščali zneske po nekaj sto goldinarjev. Če je bil znesek večji, so ponavadi določili, da se je moral denar dodati h glavnici ubožnega zaklada oz. v špitalsko blagajno in se 'rodovitno' naložiti na hranilno knjižico in v različne javne fondе. Če je znesek dosegal do 100 goldinarjev, so večinoma določili, da se je denar takoj razdelil med mestne reveže in včasih so tudi določili dan, ko naj bi se denar razdelil. Župan je občinske odbornike redno obveščal o darovih in volilih, ki jih je prejemal v imenu kranjskih ubožcev in ubožnega fonda. Darove je nato predal ubožnemu odseku oz. njegovemu načelniku, da je ta denar dal v ubožni fond. O vseh zadevah, ki so zadevale naložbe in porabo tega denarja, je moral odločati občinski odbor in župan ter načelnik ubožnega fonda sta morala nato te sklepe izvršiti. Tako je npr. Josipina Trinčeva v korist ubogih mesta Kranja zapustila 500 goldinarjev, za katere so se občinski odborniki odločili, da jih bodo dodali kot kapital k mestnemu sirotišničnemu fondu.³³ Josipina Schiffre je v oporoki zapustila 500 goldinarjev ubožnemu zakladu, obresti od tega denarja pa naj bi se vsako leto razdelile med reveže.³⁴ Marija Hauptman je v svoji oporoki zapustila 100 goldinarjev, ki naj bi se takoj razdelili med revne in 100 goldinarjev, ki naj

bi se koristno naložili za namen ubožnice.³⁵ Pokojni občinski svetovalec Franc Dolenc je v svoji oporoki zapustil mestnim revežem 200 kron v takojšnjo razdelitev. Denar se je na željo sorodnikov razdelil osmi dan po smrti pokojnika.³⁶

Nekateri so ubožni zaklad oz. ubožnico določili za glavnega dediča svojega premoženja. Leta 1887 je vdova muzikanta Marija Prek za svojega glavnega dediča imenovala ubožnico. Zapuščina je po odbitkih znašala 1.080 goldinarjev in še dodatnih 672 goldinarjev. Denar so mestni možje naložili v Kranjsko hranilnico v korist ubožnega fonda.³⁷ Precej dela je imela občina z zapuščino leta 1889 umrle Marije Berčič. Ta je za glavnega dediča imenovala kranjsko ubožnico. Ubožni fond kot dedič je moral prodati vse nepremičnine in premičnine, od tega denarja pa je moral Francu Berčiču, bratu Marije Berčič, do njegove smrti letno plačevati 4 % obresti od tega kapitala v mesečnih obrokih. Občina je leta 1890 za 1.310 goldinarjev odkupila posest, ki je spadala k hiši iz zapuščine in nato vse skupaj za 1.800 goldinarjev prodala mizarju Drukerju. Naslednje leto je občina dobila še del premoženja naloženega v Kranjski hranilnici v znesku 3.441,30 goldinarjev, in eno državno srečko iz leta 1860 za 100 goldinarjev.³⁸ Leta 1884 je začela delovati ustanova kranjskega trgovca Valentina Pleiweissa, ki je leta 1881 umrl na Dunaju, namenjena za oskrbovanje revnih šolarjev z obleko. To ustanovo je občina vodila ločeno od ostalega premoženja ubožnega zaklada. Letno je imela ustanova okrog 200 goldinarjev prihodka in prav toliko odhodka, z izjemo let 1884, 1885 in 1887, ko je bil prihodek čez 500 goldinarjev.³⁹

Seveda so meščani podarjali ubožnemu zakladu različne vsote tudi ob drugih priložnostih, ne le v oporokah. Večinoma so bili to manjši zneski. Tako sta Anton Hafner iz Škofje Loke in Janez Sušnik kranjskega župana obvestila, da sta se poravnala v neki zadevi in zato sta v kranjsko blagajno revnih vplačala 80 goldinarjev.⁴⁰ Leta 1888 je ubožnemu zakladu za razdelitev med uboge izročil 12 goldinarjev čitalniški odbor kot preostanek od slavnostne veselice.⁴¹ Ko so se v Kranju začela prizadevanja za izgradnjo nove bolnišnice oz.

³⁵ ZAL, KRA-2, 1051 (1. 10. 1886).

³⁶ ZAL, KRA-2, 1234 (1. 9. 1901). Sredi devetdesetih let 19. stoletja je v Avstro-Ogrski krona zamenjala goldinar. Razmerje krona: goldinar je bilo 2:1. Stoti del krone je bil en vinar. Krone v dokumentih zasledimo od leta 1900.

³⁷ ZAL, KRA-2, 1117 (9. 11. 1887) in KRA-2, 1118 (2. 9. 1888).

³⁸ ZAL, KRA-2, 4012 (3. 7. 1889), KRA-2, 1119, KRA-2, 1120, KRA-2, 1121.

³⁹ ZAL, KRA-2, Zapisniki sej občinskega odbora občine Kranj 1883 - 1901.

⁴⁰ ZAL, KRA-2, 4012 (4. 8. 1883).

⁴¹ ZAL, KRA-2, 1118 (23. 11. 1888).

³² ZAL, KRA-2, 1234 (12. 7. 1901).

³³ ZAL, KRA-2, 1035 (30. 10. 1885).

³⁴ ZAL, KRA-2, 1183 (19. 10. 1898).

ubožnice je kranjski podjetnik in lastnik električnega mlina Vinko Majdič za gradbeni zaklad ubožnice podaril 1.000 goldinarjev. Majdič je konec prvega leta prve svetovne vojne podaril mestu 2.100 kg koruzne moke, ki naj bi jo za novo leto razdelili med občinske revne družine.⁴² To je edini primer, ki sem ga zasledila, da bi kdo podaril živila za razdelitev med reveže. S hrano so meščani ubožce namreč preskrbovali vsakodnevno, ko so ti na vrata hiš hodili po 'vbogajme'. Ta prispevek večje količine moke je bila najbrž že posledica prvih vojnih pomanjkanj.

Zelo primerno priliko, da so se meščani in občina izkazali v svoji dobroti, pa so predstavljala praznovanja v cesarski hiši. Ob obisku cesarja Franca Jožefa na Kranjskem leta 1883 je kranjski trgovec Franc Omerza ustanovil fond v vrednosti 1.000 goldinarjev v obligacijah srebrne rente za podpiranje mestnih revežev. Tudi to ustanovo je občina vodila ločeno od premoženja ubožnega zaklada. Vsako leto je dohodek ustanove znašal 42 goldinarjev, ki so jih, kakor so narekovala določila ustanove, razdelili med mestne reveže.⁴³ Ob praznovanju poroke cesarjeve hčere Marije Valerije z nadvojvodo Francem Salvadorjem junija leta 1900 je kranjski občinski odbor na predlog Viktorja Globočnika sklenil, da v spomin na to priložnost mestni ubožnici iz občinskega premoženja darujejo 500 goldinarjev. Za ta denar naj bi se kupile državne obveznice v srebrni renti. Obresti iz te ustanove naj bi vsako leto na obletnico poroke špitalsko oskrbnitvo razdelilo med mestne špitalarje oz. med ubožne sprejete v špital. Seveda je tako ustanovo mestne občine Kranj rade volje potrdil tudi deželni predsednik Winkler. Tako se je za leto 1901 oskrbnitvu mestne ubožnice iz tega fonda izplačalo 20 goldinarjev.⁴⁴ Ko se je leta 1898 po monarhiji praznovala 50-letnica vladanja cesarja, se je kranjska občina želja cesarja, naj se ne praznuje bučno, ampak z dobrotnimi napravami, uklonila toliko, da je po 100 goldinarjev darovala ubožnemu odseku za kranjske mestne reveže in kranjskemu otroškemu vrtcu ter 200 goldinarjev dijaški kuhinji, ki je tudi delovala v Kranju. Na cesarjev sedemdeseti rojstni dan 18. avgusta 1900 so med ubožce razdelili 200 kron.⁴⁵

Glavni dohodek ubožnega zaklada in ubožnice so torej predstavljale obresti od kapitala, naloženega v obligacijah papirnate rente in srebrne rente ter obresti od kapitala, naloženega v hranilnih knjižicah. Ostale dohodke pa so predstavljali do-

hodki občine od pasjega davka, globe ter različne licence in pristojbine (za prireditve, godbe in podobno) ter dohodek od njiv in gozdov, ki so jih dajali v najem. Po sprejemu občinskega proračuna za leto 1899 so se odborniki odločili, da predviden znesek 130 goldinarjev od privolitev za predstave in igre, z ozirom na majhno vsoto, prepustijo ubožnemu zakladu. Poleg tega so, kakor v preteklih letih, ubožnemu zakladu prepustili tudi dohodek od pasjega davka.⁴⁶

Vsi izdatki iz fonda ubožnega zaklada so bili namenjeni mestnim ubožcem. Največji delež izdatkov so tvorile podpore in izdatki za delovanje in vzdrževanje mestne ubožnice na Pungertu. V kranjski ubožnici so prebivali tisti ubožci, ki niso imeli stanovanja. V ubožnici niso dobivali hrane, zato so bili vezani na podporo iz ubožnega zaklada in na miloščino, ki so jo nabirali po mestu. Hiša je torej bolj služila kot hiralnica. Hišo na Pungertu, kjer je bila ubožnica, je občina leta 1850 kupila od Franca Pezdčiča za 1.000 goldinarjev.⁴⁷ Po navedbah Josipa Žontarja je bilo v njej prostora za nekako 18 revežev, ki so bili navezani na miloščino. Leta 1890 je okrajni zdravnik dr. Edvard Šavnik predlagal, naj se v Kranju ustanovi okrajna bolnišnica, ki bi lahko služila za vso Gorenjsko, vendar se ta misel ni uresničila niti po ponavnih prizadevanjih na začetku 20. stoletja.⁴⁸ Zaradi povečanja števila tistih, ki so dobivali ubožno podporo iz ubožnega zaklada in zaradi nezadostnosti obstoječe ubožnice, je občina leta 1895 kupila na Pungertu Weinbergerjevo hišo z vrtom, ki je stala poleg že obstoječe ubožnice. Ubožni zaklad jo je kupil za 2.800 goldinarjev, Marija Weinberger in njena hči pa sta si v hiši zase izposlovali sobo in kuhinjo, kjer sta lahko živeli.⁴⁹ Občina se je v naslednjem letu odločila za povečanje in popravilo hiše za eno nadstropje. Stroški gradnje, ki jo je prevzela Kranjska stavbinska družba, so znašali 12.500 goldinarjev. Na posebni seji se je občinski odbor odločil gradnjo financirati iz volil in daril, namenjenih ubožnici, vendar je še vedno nastal primanjkljaj za 3.040 goldinarjev. Zato je županstvo prosilo deželni odbor, da bi ta del stroškov lahko krili iz vinkuliranega premoženja ubožnega zaklada (hranilne knjižice in papirnate rente), kar je deželni odbor tudi dovolil. Deželni odbor je moral namreč odobriti vsak poseg v glavnico premoženja ubožnih zakladov. Občinski možje so menili, da ima ubožni zaklad dovolj veliko premoženje za to, poleg tega pa je morala občina odplačevati že posojilo za novo gimnazijsko poslopje

⁴² ZAL, KRA-2, 1122 (23. 2. 1892), KRA-2, 1380 (21. 12. 1914).

⁴³ ZAL, KRA-2, Zapisniki sej občinskega odbora občine Kranj 1883 - 1901.

⁴⁴ ZAL, KRA-2, 1120, KRA-2, 1121, KRA-2, 1122, KRA-2, 3995.

⁴⁵ ZAL, KRA-2, 1183 (20. 9. 1898), KRA-2, 1196 (7. 8. 1900).

⁴⁶ ZAL, KRA-2, 1183 (25. 11. 1898).

⁴⁷ Žontar: Zgodovina..., str. 324 in 422 in ZAL, KRA-2, 634, KRA-2, 4021 (11. 12. 1850, 16. 12. 1850).

⁴⁸ Žontar: Zgodovina..., str. 333, 342 in 350.

⁴⁹ ZAL, KRA-2, 4021 (30. 6. 1885).

in prevzema še enega posojila ne bi zmogla. Sicer pa bi se prostori v hiši, če bi bili prazni, dajali v najem. Stavbinska družba je stavbo dala v uporabo avgusta 1897. Leta 1903 je ubožni zaklad kupil na Pungertu še tretjo hišo, tako da je imel ubožni zaklad tri hiše, ki jih je lahko uporabljal za preskrbo ubogih. Ubožni zaklad je to hišo z vrtom kupil za 4.100 kron od lastnice Mine Zupanc, ki je skupaj z bratom v hiši dobila v uporabo lastno sobo. Ker je občina menila, da je nakup zaradi primerne lokacije zelo ugoden (hiša je stala poleg že dveh obstoječih ubožnih hiš) in je bilo treba hitro ukrepati, je kupnino za hišo poravnala iz občinske blagajne proti povrnitvi stroškov s strani ubožnega zaklada. Tudi deželno odbor je dovolil nakup iz glavnice in obresti hranilnih knjižic pod pogojem, da se je lastništvo hiše prepisalo na ubožni zaklad.⁵⁰ Kranjska mestna ubožnica na Pungertu je tako na začetku 20. stoletja imela tri hiše. Vrednost najstarejše hiše (takrat Pungert hišna številka 26) je bila 5.000 kron. Bila je enonadstropna zidana hiša, krita z opeko. Ta del poslopja je bil namenjen sirotišnici. Vrednost obnovljene hiše (takrat Pungert hišna številka 27) je bila 28.000 kron. Bila je zidana enonadstropna hiša, krita z opeko in je imela 7 sob in 2 kuhinji. Vanjo so leta 1912 napeljali tudi vodovod. Hiša je služila kot ubožnica in zasilna bolnišnica. Zadnja se je kompleksu ubožnice pridružila manjša hiša, ki je bila zidana pritlično (takrat Pungert hišna številka 28). Imela je sobo, kuhinjo in shrambo. Njena vrednost je bila cenjena na 1.400 kron. Iz časa tik pred prvo svetovno vojno je tudi popis inventarja ubožnice. Ta je obsegal nekaj pohištva, od tega 13 postelj, nekaj stolov in miz ter omare in skrinjo za shranjevanje obleke in perila. Inventar perila in posteljne oprave pa je med drugim obsegal 52 rjuh, 12 odej, 16 blazin s slamo, 1 žimnato blazino, 16 podglavnic, 2 koca, 3 posteljna pregrinjala, nekaj moških in ženskih oblačil in perila ter nekaj drugih drobnarij.⁵¹

Iz poročila o številu oskrbovanih v kranjski ubožnici za leto 1899 izvemo, da je tega leta v ubožnici bivalo 29 ubožcev, od tega 17 moških in 14 žensk, 22 jih je bilo v oskrbi že dalj časa, 7 pa je bilo novih, od tega 4 moški in 3 ženske. V tistem letu je en oskrbovanec odšel iz ubožnice, trije pa so umrli, tako da je bilo konec leta 1899 v ubožnici 25 ubožcev, ki so bili prav tako kot ostali mestni reveži navezani na podporo iz ubožnega zaklada.⁵² Ubožnica je imela tudi hišnika, ki je skrbel za vzdrževanje in red v hiši. O dolžnostih hišnika izvemo tudi iz hišnega reda ubožnice, ki pa na žalost ni datiran in ni v celoti ohranjen. Ohranjen

je prvi del, ki zadeva dolžnosti hišnika in del drugega dela, ki zadeva dolžnosti stanovalcev v ubožnici. Hišnik je moral skrbeti za snažnost, red in mir v ubožnici. Opozarjati in nadzorovati je moral, da so imeli ubožci sobe pospravljene in brez nepotrebne navlake, da v sobe niso nosili hrane, da so bili ubožci snažni in so opravljali predpisane molitve. Z ubožci je moral hišnik občevati prijazno in usmiljeno, če pa se mu kdo ni pokoril, je to moral hišnik poročati načelniku ubožnega odseka. Poleti so bila vrata ubožnice odprta od 5. zjutraj do 9. zvečer, pozimi pa od 6. zjutraj do 7. zvečer.⁵³ Leta 1900 je občinski odbor na predlog načelnika ubožnega odseka Ivana Rakovca iz službe hišnika v ubožnici odslovil Antona Puharja. Ta je namreč pretepal mestnega ubožca Viljema Mayerja in je bil za to kaznovan z 48-urnim zaporom. Po mnenju načelnika tudi sicer službe ni opravljal vestno in je z ubožci neusmiljeno ravnal, tako, da je prišlo do različnih pritožb. Ubožni načelnik je menil, da mora hišnik z ubožci sicer energično postopati, ne pa tudi neusmiljeno. Za prosto mesto hišnika v mestni ubožnici so tako izvedli razpis in prejeli so štiri prošnje, med njimi tudi prošnjo odslovljenega Antona Puharja. Občinski odbor je za novega hišnika nastavljal kranjskega čevljarja Franca Kovarja.⁵⁴ V začetku leta 1914 so na seji občinskega odseka govorili o tem, da bo popolna oskrba občinskih revežev v mestni ubožnici mogoča šele takrat, ko bo mesto imelo vsem zahtevam odgovarjajočo mestno ubožnico. Zato so sprejeli sklep, naj se v najkrajšem času napravi nova, vsem zahtevam in potrebam odgovarjajoča mestna ubožnica, županstvo pa naj čim prej predloži načrte za prezidavo stare ubožnice. Te nove načrte je najbrž preprečila prva svetovna vojna, ki je izbruhnila v tistem letu.⁵⁵

Glavni izdatek mestnega ubožnega zaklada so predstavljale podpore, ki so jih v rednih mesečnih obrokih plačevali mestnim revežem; izplačevanje podpor je bil glavni način ubožne oskrbe v Kranju v vsem obravnavanem obdobju. O prošnjah za podporo so odločali na sejah občinskega odbora na predlog ubožnega odseka oz. njegovega načelnika. Tako so npr. Janezu Goncu, ki je vložil prošnjo za podporo, določili mesečno podporo 2 goldinarja iz mestnega ubožnega sklada. Leta 1892 so odklonili prošnjo Florjana Veita, ker so menili, da so njegovi otroci očetu zmožni dajati podporo. Leta 1900 sta za podporo zaprosila Liza Debelak in Rudolf Stubal. Debelakovi niso ugodili, Stubalu pa so za časa njegove bolezni dodelili podporo 8 goldinarjev

⁵⁰ ZAL, KRA-2, 4021.

⁵¹ ZAL, KRA-2, 4021, KRA-2, 4146.

⁵² ZAL, KRA-2, 4021 (2. 4. 1900).

⁵³ ZAL, KRA-2, 4021.

⁵⁴ ZAL, KRA-2, 1196 (2. 3. 1900, 27. 4. 1900).

⁵⁵ ZAL, KRA-2, 1318 (10. 2. 1914).

An den
Stadt
 Vorstand der *Ortsgemeinde*

in

*Kranenburg*Für den im *19. Bezirk*
 Quartale 1863 in

Civilspitale ärztlich behandelten *Henry Weill*
 aus *Kranenburg* Haus-Nr. *21* gebürtig, *35* Jahre alt, sind
 an Cur- und Verpflegskosten *64 50 kr* anerlaufen.

Der Gemeindevorstand wird zufolge Verordnung der hohen k. k. Landesregierung vom _____ Z. _____ angewiesen, diesen Betrag aus dem Vermögen des behandelten Individuums, oder dessen zahlungspflichtigen Verwandten einzubringen, und bis *früh Januar 1869* hieher abzuführen, oder im Falle der Uneinbringlichkeit in gleicher Frist das vom betreffenden Pfarramte mütigefertigte Armathszeugniß hieher vorzulegen.

K. k. Bezirksamt

Joseph Wipfler Kranenburg
 am *11. Jänner* 1869,*Wipfler*

Dopis za povračilo stroškov za oskrbovanje Franca Weila v tržaški bolnišnici (KRA-2, 698)

mesečno.⁵⁶ Leta 1889 je za podporo prosil tudi stari znanec občinskih mož slepi Valentin Orešek. Ta je že od petdesetih let naprej dobival podporo iz mestnega špitalskega fonda (2 goldinarja) in iz ubožnega fonda (1 goldinar). Bil je tudi v bolnišnični oskrbi, tako da mu ni bilo treba skrbeti za stanovanje in hrano. Dnevno je tako dobival po 6 krajcarjev, medtem ko so nekateri drugi popolni invalidi dobivali po 4 krajcarje. Leta 1869 mu je občina zavrnila prošnjo za preskrbovanje, ker je že užival podporo iz ubožnega zaklada in župnijske ubožnice. Preden so občinski možje ponovno odločali o podpori slepemu Orešku, je dr. Šavnik poročal o stanju očesne bolezni prosilca. Zdravniki so menili, da se očesi ne moreta več operirati, zato naj se mu podpora za operacijo kot on želi, ne dovoli, ampak se mu enkrat za vselej izplača znesek 10 goldinarjev iz ubožne blagajne kot priboljšek.⁵⁷

Stroški za redne podpore za leto 1886 so tako znašali 488,24 goldinarjev, leta 1899 pa so za redno podporo 55 osebam izdali 781,40 goldinarjev. Obstajajo tudi sezname rednih mesečnih podpor mestnim revežem od leta 1906 do 1920. Po seznamu razdeljenih podpor za leto 1906 lahko vidimo, da je bilo med 62 oseb razdeljenih 1.942 kron. Večinoma so ubožci prejeli mesečno po 2 - 4 krone, nekaj zneskov pa je bilo tudi po 5 - 6 kron mesečno, samo Gabrijela Markič je takrat prejela 9 kron mesečno. Na položaj seznamom so pripete tudi poštna nakaznica, trije ubožci so namreč prejeli podporo izven kranjske občine. Tako so pošiljali podporo v Ljubljano Karlu Schifferju (vsaka dva meseca po 12 kron), Mariji Šifkovič (v Koloseum po 4 1/2 krone) in Ani Beranek na Dunaj. Število prejemnikov podpor skozi leta se je v splošnem gibalo od 60 do 65. Poleg rednih podpor je načelnik ubožnega zaklada revnim izplačeval tudi denar, ki so ga posamezni

⁵⁶ Glej: ZAL, KRA-2, Zapisniki sej občinskega odbora občine Kranj 1884 - 1901.

⁵⁷ Stariha: Zgodbe..., str. 109 - 111, ZAL, KRA-2, 698 (29. 7.

1869), KRA-2, 1119 (6. 8. 1889).

meščani namenili za takojšnjo razdelitev med uboge. Tako so leta 1907 med 57 revežev razdelili 300 kron, ki jih je mestnim revežem podaril Ivan Majdič.⁵⁸ Za leta od 1913 do 1916 se v arhivu v mapah zapisnikov sej občinskega odbora nahajajo tudi zapisniki sej ubožnega odseka, na katerih so večinoma obravnavali prošnje za dodelitev oz. povišanje podpor. Lahko sklepamo, da je že konec 19. stoletja o dodeljenih podporah začel odločati ubožni odsek sam, ker v zapisnikih sej občinskega odbora od leta 1892 ni več zaslediti te teme, vsekakor pa z začetkom 20. stoletja, ko je imel ubožni odsek tudi rednejše seje. Preden so se člani ubožnega odseka odločili glede dodelitve podpore, so najprej poizvedeli o razmerah, v katerih je živel prosilec. Tako so nekaterim ugodili, pri drugih pa ugotovili, da so sposobni za lažja dela in lahko nekaj zaslužijo sami. Podporam tudi niso ugodili, če je prosilec imel sorodnike, pri katerih bi lahko živel. Glede nekaterih, ki so prosili za povišanje podpore, so pripomnili, da če s starim zneskom niso zadovoljni, naj pridejo živeti v mestno ubožnico.

V mestu se tudi niso mogli domeniti, da bi vsaj reveži v ubožnici dobili dnevno po en topel obrok hrane. Leta 1900 je občinski odbornik Karun predlagal, da bi ubožcem iz dohodkov ubožnega zaklada dajali dnevno en topel obrok. Na naslednji seji je načelnik ubožnega odseka Josip Kovač glede tega poročal, da se to glede na gmotno stanje ubožnega zaklada ne more izvesti. Čeprav je glavnic sklada narasla, so po besedah Kovača dohodki komaj zadostovali za razdelitev mesečnih podpor. Predlog za topel obrok v ubožnici je spet leta 1916 dal župnik Koblar, vendar so odločanje o tem preložili.⁵⁹

Ker torej v kranjski ubožnici revežem niso mogli zagotoviti dnevno vsaj enega toplega obroka in je imela ubožna hiša bolj značaj hiralnice, podpore pa so bile majhne, so bili reveži v veliki meri navezani na hrano in dodatno miloščino, ki so jo dobili po hišah kranjskih meščanov. Občina je namreč reveže pošiljala na hrano od hiše do hiše in jim po stari navadi ob petkih dovolila pobirati miloščino po kranjskih hišah. Sicer revežem ni bilo dovoljeno beračiti po mestu. Seveda temu v praksi ni bilo tako, poleg tega pa so bili v mestu tudi tuji berači. Tujih beračev se je občina lahko znebila z odgonom, za svoje pa je morala poskrbeti sama. Preden so berača odgnali domov, so ga orožniki zaslišali in moral je prestati še 48-urni zapor s postom, ker berača niso mogli oglobiti.⁶⁰ Berači bi najbrž nekaj dni kar radi ostali v zaporu, če ob

tem ne bi bili deležni še posta. Problem beračenja je mestne može težil ves čas. Tako so na seji ubožnega odseka leta 1913 razpravljali o uspehu okrožnice o odpravi beračenja v mestu. Meščani so podpisali, da bodo za namen odprave beračenja prispevali skupaj 416,10 krome. Odborniki so menili, da tak znesek nikakor ne zadostuje in bi nekateri meščani lahko prispevali veliko več, ker je meščane že tedaj beračenje po mestu stalo več. Da bi se beračenje v mestu popolnoma odpravilo, bi bilo mestne reveže treba preskrbeti z vsem potrebnim, predvsem z redno prehrano, vendar bi to precej stalo in bi nabrani znesek 416,10 kron ne zadostoval. Predlagali so tudi, da se v ta namen zvišajo doklade na direktne davke.⁶¹

Bolj pereč je bil problem plačevanja podpor za ubožce, ki so živeli izven svoje občine. Po državnem in deželnem zakonu je morala vsaka občina v primeru stiske pomagati vsem državljanom, tudi tistim, ki niso imeli domovinske pravice v občini, v kateri so živeli. Seveda je občina od domovinske občine ubožca lahko zahtevala povrnitev stroškov za oskrbo, česar so se občine redno posluževale. Ob tem se je prelilo ogromno črnila. Dopisovali so si glede pristojnost ubožca, glede njegovega družinskega in premoženjskega stanja. Občine, predvsem manjše, včasih niso hotele plačevati oskrbe, ker so menile, da je znesek previsok (predvsem, če so morale povrniti stroške za oskrbo v velikih mestih, npr. na Dunaju, v Gradcu) Velikokrat se je končalo s tem, da je občina ubožcu izstavila ubožno spričevalo. Ta spričevala so izdajali krajevni župniki, potrjevala pa jih je politična okrajna oblast. Izdajali so se lahko le za točno določene namene, ker so se bali, da bi prišlo do izrabe spričeval pri beračenju. V ubožnem spričevalu oz. ubožnem listu so oblasti potrjevale, da dotična oseba nima nobenega premičnega in nepremičnega premoženja, da nima sorodnikov, ki bi lahko skrbeli zanjo in da ni sposobna s svojim delom zaslužiti sredstev za preživljanje. Pred izstavitvijo spričevala se je moralo preveriti tudi realno premoženjsko stanje prosilca. Ernst Mischler je menil, da je bila ta oblika ubožnih spričeval popolnoma zgrešena, saj so bila v majhnih občinah, kjer so se vsi poznali, povsem odveč, v mestih pa brez pomena, ker župniki niso mogli poznati vseh svojih ubogih. Ubožna spričevala oz. ubožni listi so služili tudi za poravnavanje stroškov za oskrbo revežev med občinami. Če ubožec ni imel denarja za povrnitev stroškov oskrbe v tuji občini, mu je domača občina izdala ubožni list.⁶²

Tako je dne 22. julija 1884 ljubljanski magistrat pisal kranjskemu županstvu, naj Mariji Šturm, ženi

⁵⁸ ZAL, KRA-2, 4021.

⁵⁹ ZAL, KRA-2, 1196 (30. 3. 1900, 7. 8. 1900), KRA-2, 1411 (11. 12. 1906).

⁶⁰ Stariha: Zgodbe..., str. 106 - 109.

⁶¹ ZAL, KRA-2, 1368 (3. 4. 1913).

⁶² Mischler: Armenpflege..., str. 75; Stariha: Zgodbe..., str. 111 - 112.

Ubožni list.

Potrjuje se, da v kranjski občini birajevci pravnica Uršula Matjažič, udova po f. 1891 v Kranjski gori umrlem v Jakol okraj Brežice pristojnem bolničnem zdravniku Martku Matjažiču, nima niti premožnega niti nepremičnega premoženja in da more ista sebe in 4 svoje nedolžne in nepreskrbljene proje otroke jedino se s pitčlim in negotovim zaslužkom živeti in preživeti.

Znana v Kranju,
17 dni septembra 1900

Ubožni list za Uršulo Matjažič (KRA-2, 1209)

zaprtega krojača Frana Šturma, ki trenutno stanuje v Ljubljani, izplača primerno podporo, 4 goldinarje mesečno zanjo in za njene štiri otroke. Pri tem se je ljubljanski magistrat skliceval na ubožni zakon iz leta 1883. Hkrati naj bi kranjska občina povrnila še 2 goldinarja, ki so ji ju za podporo že izplačali na tamkajšnji račun. Kranjsko županstvo je odgovorilo, da se ji podpora ne more odobriti in tudi ne vrniti že izplačane podpore. Franc Šturm po besedah kranjskega župana namreč ni bil pristojen v kranjsko občino in je kranjske 'poselske bukvice' 1874 dobil po pomoti. Njegov oče Lovrenc Šturm je bil v Kranju sicer od 1860 do 1864 okrajni ranocelnik, vendar v Kranju ni imel domovinske pravice. Kranjsko županstvo je bilo mnenja, da je Franc Šturm mogoče pristojen v občino Cerklje, ker je bil tam rojen in je njegov oče tam več let stalno bival.⁶³

Precej slabe volje so na Kranjskem povzročile nove uredbe o oskrbi ubogih, ki so jih sprejeli v Gradcu leta 1899. O tem je kranjski deželni zbor poslal občinam obvestilo, da ima lahko to posledice tudi za kranjske občine, ki podpirajo svoje uboge na Štajerskem, še posebej pa v glavnem mestu Gradcu. V mestu so namreč povečali mesečno tarifo za oskrbo tujih ubožcev. Po novem je ta mesečni znesek znašal 15 kron. O tem je razpravljala tudi kranjski občinski odbor na posebni seji 26. junija 1900. Povod za to razpravo je bila podpora za 79-letnega krojača Antona Leskovarja. Zanj je mestni blagajni v Gradcu kranjska občina od februarja 1897 mesečno plačevala 1,50 goldinarja, od marca 1899 pa po 3 goldinarje mesečno. Septembra 1899 je Leskovarju graški mestni svet začel mesečno plačevati še dodatnih 2,55 goldinarja. Kranjsko županstvo te dodatne podpore, ki je bila izven rednega dogovora, ni hotelo plačati in se tudi ni strinjalo z zvišanjem podpore na 7,50

⁶³ ZAL, KRA-2, 1019 (22. 7. 1884).

Hišni red

za ubožnico mesta Kranj.

a) hišnik.

§ 1.

a) paziti na to, da vlada med ubožci svaščost, red in mir.

b) gledati na to, da se sobe, v katerih bivajo ubožci, redno svaščijo in da se to izvaja vsak dan, vsaj enkrat na teden, v skladu s pravico, za časa prevačenja ubožca odstraniti iz sobe, da pise v prepihu.

c) ubožce opozoriti, da ne smajo imeti pri sobah nepotrebnih navlako, kakor: popravnih oblake, čunji, igrače itd., take stvari naj odstrani spravnostno s prot § 3. navedenim nadzorstvom.

č) ne pripuščati, da bi prinašali ubožci s sobaj v sobo ostankov jedil in jih spravljali, še manj pa, da bi donášali s sobaj opojnih pijač.

d) menjati na vsaki to, da se ne zaredi v postelji ali v sobah nič. V takem slučaju skrbeti mudi, da se to brez kajne in namamiti to načelniku ubožnega oddelka.

e) z ubožci občerati prijazno in posmišljivo, v slučaju pa, da se med njimi ne pokaže, to namamiti načelniku ubožnega oddelka.

f) namamiti načelniku ubožnega oddelka, ako se kdo izmed ubožcev namoči in ne drži in obnaša, ali če pride v neobrambeni stanju svinu.

g) v slučaju, da kava ubožec zbolí za kajšo boleznijo, ki pahlava, pluzgice, mivie, vskakati listemu posebnemu pa to od ubožnega oddelka voličem sobo.

h) skrbeti pa to, da po ubožci obojega spola stráž ločeni, ter da opravijo prot § 2 č) prepisane molitve.

goldinarja oz. 15 kron mesečno. Zato se je Anton Leskovar pritožil na kranjski deželni odbor in ta je glede tega interveniral pri kranjskem županstvu. Iz okrožnice iz 28. maja 1900 je razvidno, da je graški mestni svet povišal podporo na podlagi novega zakona o ubogih. Kranjski občinski odbor je glede tega na seji sklenil, da se Antonu Leskovarju podpora v višini 15 kron ne dovoli in odborniki so pristavili, da če Leskovar ni zadovoljen z določeno podporo 6 kron, naj se zglesi za sprejem v kranjsko mestno ubožnico. Poleg tega so se odločili, da mora graški mestni svet vrniti znesek, ki je presegal redno določeno podporo, ker ni dokazov, da je bila pomoč nujno potrebna. Obenem so glede tega sprejeli tudi splošen sklep, da ubožcem, ki so bivali izven kranjske domovinske občine, kranjska občina ne bo izplačevala večje podpore, kot je to v navadi v Kranju, če se je slučajno občina, v kateri je kranjski ubožec bival, odločila za podeljevanje višje podpore. Ubožcem naj se hkrati da na izbiro, da se lahko vrnejo v domačo občino. V smislu tega sklepa so ravnali tudi, ko so na seji zavrnilo zahteve po povišanju podpore Avguštinu Prenetu in Jakobu Prausu, ki sta bivala na Štajerskem. Kljub temu so naslednji mesec iz Gradca v Kranj poslali dopis o zamujenih plačilih za Leskovarja, ki so takrat znašala 98,50 kron, z dodatno razlago, da so Leskovarju povišali podporo za 4,50 krone zaradi stiske v kateri se je znašel. Krojač Leskovar je umrl v Gradcu decembra 1900 in od tam so januarja naslednjega leta v Kranj poslali dopis o zamujenih plačilih podpor, ki so za obdobje od 1898 do 1900 skupno znašale 217 kron. O tem ali je kranjska občina plačala zaostali znesek iz gradiva ne zvemo.⁶⁴

Občine so se med seboj tudi težko dogovorile za plačilo stroškov za prevoz ubožca v domačo občino. Te prevozne stroške je morala ponavadi plačati domovinska občina. Za revne meščane, ki so umrli, je bila občina dolžna poskrbeti za pokop in po možnosti plačati tudi skromen cerkveni obred. O ureditvi stroškov glede pogrebov revežev so govorili tudi na seji ubožnega odseka kranjske občine leta 1913. Po zakonu iz leta 1874 naj bi bili pogrebi revežev prosti pristojbin za zvonjenje in cerkvene obrede duhovnika pri pogrebu, vendar so se vse do takrat te pristojbine zahtevale. Kranjski župnik Koblar je na to dejal, da je zvonjenje treba plačevati, ker drugače ne bo pustil zvoniti, pa tudi nihče ne bo hotel zastonj zvoniti. Tako so se dogovorili za naslednje pristojbine pri pokopu mestnih revežev: za grobarja 4 krone in za zvonjenje 2,40 krone, odpade pa pristojbina 4,10 krone za cerkvena opravila. K sklepom se je nato župnik pripomnil, da v pristojbino 4,10 krone ni všteti

samo duhovnikov obred, ampak tudi pristojbina cerkvi in zvonjenje, 2 kroni za zvonarje, ministrante, križ... Župnik je namreč menil, da njegova izjava v zapisniku ni bila pravilno interpretirana.⁶⁵

Potem, ko je leta 1901 začel veljati nov domovinski zakon, ki je zelo olajšal pridobitev domovinske pravice v občini, kjer je posameznik že dalj časa prebival, se je precej povečalo število tistih, ki so v Kranju hoteli pridobiti domovinsko pravico. Med njimi je bilo veliko tistih, ki so bili potrebni občinske oskrbe. O prošnjah za pridobitev domovinstva je odločal občinski odbor na predlog policijskega odseka. Vse tri obravnavane prošnje, ki jih lahko zasledimo v zapisnikih občinskih sej za leto 1901, so zavrnilo. Tako so npr. prošnjo sosednje občine Hrastje, naj v kranjsko domovinsko zvezo sprejmejo Marijo Kristan, zavrnilo, ker je bila ta za časa svojega bivanja v Kranju in je bila takrat še v ubožni oskrbi. Zakon je namreč v drugem členu določal, da prosilec za časa svojega vsaj 10-letnega bivanja v občini ni smel prejemati podpore ali biti v ubožni oskrbi.⁶⁶ Mesto se je torej otepalo revnih prosilcev za domovinstvo, saj bi jim s sprejemom v kranjsko domovinsko zvezo morali takoj podeliti ubožno pomoč in bi bili v breme občini. Tako so v kranjski občini pazili, da se število tistih, ki bi bili s strani občine potrebni pomoči, ni občutno povečalo in je to število vseskozi ostajalo nekje pri 60 ali nekaj več.

Posebno poglavje ubožne oskrbe v mestu pa je vprašanje sirotišnice. Prav sirotišnico so poleg bolnišnice v Kranju najbolj pogrešali. Zanj je že v sedemdesetih letih 19. stoletja Viljemina Skarja volila 4.000 goldinarjev. Takrat so sirotišnico hoteli združiti z meščansko ubožnico, česar pa deželna vlada ni dovolila. Do izvedbe te zamisli, kljub večkratnim prizadevanjem, ni prišlo niti v naslednjih desetletjih. Premoženje, ki so ga dobili za sirotišnico, so najbrž vodili skupaj s premoženjem ubožnega zaklada. Posebej so zaključne račune sirotišničnega zaklada obravnavali na sejah občinskega odbora za leto 1896, 1898 in 1899. Nenaavadno visoki so bili dohodki in izdatki za leto 1896 (dohodki 10.418,20 gld, izdatki 10.239,61 gld). Ker se je v tem letu popravljala stavba ubožnice, se je denar najbrž porabil za ta namen. V letu 1898 in 1899 so bili izdatki nekaj večji od dohodkov in primanjkljaj so pokrili iz dohodkov ubožnega zaklada. Po dograditvi nove stavbe ubožnice, so za sirotišnico nekako določili staro stavbo ubožnice, kakor to lahko vidimo iz popisa poslopij za leto 1913, vendar najbrž to ni bila prava sirotišnica.⁶⁷

Za sirotišnico si je zelo prizadeval kranjski žup-

⁶⁵ ZAL, KRA-2, 1386 (6. 8. 1913).

⁶⁶ ZAL, KRA-2, 1234 (4. 10. 1901, 27. 11. 1901).

⁶⁷ ZAL, KRA-2, 4021 in KRA-2, Zapisniki sej občinskega odbora občine Kranj 1896 - 1900.

⁶⁴ ZAL, KRA-2, 1209 (28. 5. 1900), KRA-2, 1196 (26. 6. 1900), KRA-2, 1239.

nik in dekan Anton Koblar, ki je poudarjal, da mora občina storiti veliko več za socialne namene in da sta Kranju nujno potrebni bolnišnica in sirotišnica. Leta 1904 je ustanovil dijaški konkvikt in Vincencijevo družbo.⁶⁸ Namen družbe je bil podpirati reveže in bolnike, poseben poudarek pa je bil na podpori ubožnim družinam. Družba je razdeljevala mesečne podpore, ubožce preskrbovala z življenjskimi potrebščinami (hrana, obleka, kurjava) in zanje so skrbeli tudi v svojem zavodu. Prvih članov družbe leta 1906 je bilo 172, podpiranih revežev pa 33. Od ustanovitve pa do leta 1929 je bila predsednica Vincencijeve družbe Leopoldina Šavnik in tudi preostali člani družbe so bile predvsem ženske. V prvih letih je družba kupila nekaj posestva ob župnijskem zemljišču v Kokrskem predmestju (danes Stritarjeva ulica). Leta 1909 je župnik Koblar na tem mestu zgradil manjšo stavbo sirotišnice, leta 1913 pa je na sosednjem župnijskem zemljišču postavil še drugo zgradbo s kapelo in zavodom. Župnik je v Kranj za oskrbovanje zavoda najprej poklical usmiljenke sestre Vincentinke iz Zagreba (leta 1906), ki so vodile sirotišnico in oskrbovale bolnike tudi po hišah. Leta 1926 so jih zamenjale šolske sestre iz Maribora. Poleg sirotišnice sta v prostorih zavoda, ki se je od leta 1929 imenoval Marijanišče, delovala tudi otroški vrtec ter kmetijska in gospodinjstva šola.⁶⁹

Ker v Kranju dolgo ni bilo prave sirotišnice, je občina sirote in otroke, za katere starši niso mogli ali hoteli skrbeti, dajali v ljubljanske zavode ali rejnikom. O tem, kako so se občine med seboj dogovarjale o oskrbi sirot in si jih podajale iz rok v roke, nam zgovorno priča primer iz let pred prvo svetovno vojno, ki bi mu lahko kar rekli 'akti Miklavčič'.⁷⁰ Septembra 1909 je v Kranju umrl trgovec Engelbert Miklavčič, sicer doma iz Železne Kaple, vendar je že od leta 1892 živel v kranjski občini. Zapustil je vdovo in pet nepreskrbljenih otrok. Ker Miklavčič v Kranju ni imel domovinske pravice, ampak v Železni Kapli, so med občinama in družino Miklavčič začeli potovati dopisi o tem, kdo bo preskrboval vdovo in otroke ter prošnje za sprejem Miklavčičeve družine v kranjsko domovinsko zvezo. Glede tega se je zelo mudilo zaradi dokončne odločitve, kdo bo prevzel skrb za otroke.

Poleg tega je tudi mati Ivana Miklavčič kmalu odšla po svetu služiti denar in se ni več kaj dosti zanimala za svoje otroke. Občina Železna Kapla je plačevala za Miklavčičeve otroke od 4 do 20 kron. Okrajno sodišče je določilo, da se vseh teh 20 kron plačuje Jerici Urbančič iz Ljubljane, kamor so v oskrbo dali oba dečka, Engelberta in Valterja. Zanj je kranjska občina plačevala še dodatnih 20 kron. V mapi z dopisi o preskrbi Miklavčičevih otrok najdemo vse polno dopisnic rejnice Urbančičeve županstvu v Kranj, naj ji pošlje denar za otroke. Vendar sta se sredi leta 1911 oba dečka odvzela Urbančičevi in dala v oskrbo Mariji Pajk v Ljubljani. Pri njej sta otroka najbrž ostala, ker naprej o obeh dečkih ni več govora.

Tri deklice, Ljudmilo, Ivanko in Marico, pa je Društvo za mladinsko oskrbo namestilo v zavetišče Angela varuha v Spodnji Šiški, oskrbovalnico zanje je plačevalo omenjeno društvo oz. dobrodelnice gospe, ki so delovale v tem društvu. Za vsako deklico so mesečno plačevale po 16 kron. Mati se za otroke ni več brigala in se je v Renčah pri Gorici poročila s tamkajšnjim zidarskim mojstrom. Tako je vsa skrb za otroke prešla na občino Kranj. Vincencijeva družba v Kranju zaradi prostorske stiske in pomanjkanja sredstev dekleta ni mogla takoj sprejeti v sirotišnico. Leta 1911 so se odločili, da bodo Ljudmilo v kranjski zavod sprejeli brezplačno, Marico pa za 20 kron mesečno. Iz zapisnikov sej ubožnega odseka je razvidno, da je Ljudmila do svojega 14. leta živela pri kranjskih družinah, ki so se hitro menjavale med seboj, zavetišče je namreč leta 1913 za njeno oskrbo ob občini zahtevalo 16 kron mesečno.⁷¹ Ivanka, ki je bila bolehnata, je še naprej ostala v ljubljanskem zavetišču in ni bila v breme občini, ker so stroške pokrivalo dobrodelnice gospe. V kranjsko sirotišnico je bila sprejeta leta 1912 z občinsko mesečno podporo 12 kron. Tako je kranjska občina prevzela skrb za vseh pet Miklavčičevih otrok. Naslednji zapis o usodi Miklavčičevih otrok zasledimo 6. februarja 1920, ko je župnik Anton Koblar občini sporočil, da je Ivanka Miklavčič zapustila sirotišnico 1. februarja 1920 in stopila v službo v Ljubljani kot pestunja. O nadaljnjih usodah preostalih otrok iz zapisov ne zvemo nič več.

Kot neke vrste dobrodelna ustanova je v Kranju od leta 1894 delovala tudi dijaška kuhinja. Tega leta se je namreč v mestu spet obnovila gimnazija in med dijaki je bilo veliko kmečkih in obrtniških sinov iz okolice, ki so se težko preživljali. V dijaški kuhinji so se revni dijaki lahko prehranjevali. Inicijativo za ustanovitev kuhinje je dal okrajni zdravnik dr. Edvard Šavnik, ki je tudi sicer veljal za velikega podpornika dijaštva. Dr.

⁶⁸ Vincencijeve družbe oz. društva so bila verska društva, ki so skrbeli za ubožno oskrbo. Nastajati so začela v 50. letih 19. stoletja in se čez dve desetletji razširila tudi na manjša mesta. Taka društva so bila značilna predvsem za notranje avstrijske in alpske dežele. Kasneje je nastala tudi konferenca Vincencijevih družb. Za ubožno oskrbo v teh društvih je značilno predvsem upoštevanje družinskega principa v oskrbi, torej podpiranje ubožnih družin. Glej: Mischler: Armenpflege..., str. 78.

⁶⁹ Žontar: Zgodovina..., str. 350 - 398; Vincencijeve družbe, v: Kranjski zvon, župnijski list za Kranj in okolico, 1929, št. 2, str. 4.

⁷⁰ ZAL, KRA-2, 4177 (23. 10. 1909 - 6. 2. 1920)

⁷¹ ZAL, KRA-2, 1368, KRA-2, 1380.

Šavnik je prvih dvajset let tudi vodil to ustanovo. Fond dijaške kuhinje se je večinoma polnil z darovi meščanov, ki so se dijaške kuhinje kar radi spominjali.⁷²

Občinski možje v Kranju so se torej povsem zavedali splošnih problemov, ki so se pojavljali na tem področju in so hkrati poznali vsakdanje tegobe ljudi, ki so bili brez lastnih sredstev za preživljanje. Sicer so se zavedali potrebnosti pomoči, vendar so hkrati skrbno pazili, da se je denar v ta namen zelo racionalno uporabljal in zato se tudi niso spuščali v večje naložbe. Kakor je bilo torej značilno za tisti čas, so bili tudi kranjski meščani razcepljeni med čutom za dobrotelost in dobra dela ter prepričanjem, da so revni za svojo revščino krivi tudi sami, ker pač niso hoteli delati, da bi zaslužili zase in za svojo družino. Dokler so problem lahko obvladovali s starimi in utečenimi načini in sredstvi, se jim ni mudilo, da bi izboljšali položaj najrevnejšega sloja prebivalstva v mestu. Reven mestni proračun namreč ni zdržal naložb na več področjih hkrati, zato so imele druge mestne potrebe večinoma prednost. Meščani so konkretno reševanje problema prepuščali občinskim možem, ki so si po svojih možnostih trudili zadostiti zakonskim zahtevam. Vendar tudi pristojni državni in deželni zakoni niso ponujali nobenega napredka na področju socialne politike. Tako so se morale občine večinoma znajti same in urediti zadeve na tem področju glede na lastne možnosti. Mestni reveži so torej še naprej ostajali sestavni del življenja v mestu. Podobne težave so najbrž v tem času imele tudi druge, predvsem manjše občine v monarhiji.

ZUSAMMENFASSUNG

Die Armenfürsorge in Krain in der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts

Die soziale Fürsorge wurde im 19. Jahrhundert Bestandteil der Staatsverwaltung, die die Sorge für hilfsbedürftige Staatsbürger aus der Hand der Kirche übernahm. Letztere hatte seit dem Mittelalter die führende Rolle im Bereich der Wohlfahrtspflege und Armenfürsorge inne. Die Habsburgermonarchie setzte in diesem Bereich nur staatsrechtliche Rahmenbedingungen fest, so daß die Armenfürsorge den Ländern überlassen wurde, diese wiederum übertrugen sie den Ge-

meinden, die dabei viel Wirtschaftssinn und Erfindungsgeist zeigen mußten. Das war auch der Grund dafür, daß in diesem Bereich gewaltige Unterschiede entstanden. Die slowenischen Länder, genauer Krain, versuchten, den staatlichen Richtlinien auch in der Praxis zu folgen und bestimmten auf Landesebene die "Spielregeln" hinsichtlich der Pflichten bei der Armenfürsorge. Bereits das Gemeindegesetz aus dem Jahre 1849 erlegte jeder Gemeinde die Pflicht auf, für Bürger Sorge zu tragen, die in eine Notlage geraten. Dieses bereits 350 Jahre alte Prinzip, daß nämlich dem Armen von seiner Heimatgemeinde Hilfe zuteil werden könne, wurde noch zusätzlich durch die Bestimmungen des Staatsgesetzes über das Heimatrecht aus dem Jahre 1863 gefestigt. Aufgrund dieses Gesetzes entstand auch das Krainer Landesgesetz über die Gemeinde-Armenfürsorge aus dem Jahre 1883. Das Gesetz legte die Art und Weise der Verpflegung von Armen und die Pflichten der Gemeinden hinsichtlich deren Finanzierung näher fest. Wegen der immer lauter werdenden Forderungen nach einer Reform der einschlägigen Gesetzgebung wurde im Jahre 1896 ein neues Gesetz über das Heimatrecht erlassen, das die Erlangung des Heimatrechtes in einzelnen Gemeinden etwas vereinfachte.

In Kranj (Krainburg) übernahmen das Pfarrarmeninstitut und das städtische Armenhaus die Sorge um die Armen. Das Pfarrarmeninstitut, das vom Kranjer Pfarrer geleitet wurde und seit den josephinischen Reformen bestand, wurde im Jahre 1892 aufgehoben, sein Vermögen auf die Gemeinde übertragen. Die Gemeinde bzw. der Gemeindeausschuß begannen erst seit den achtziger Jahren des 19. Jahrhunderts für soziale Angelegenheiten in der Stadt Sorge zu tragen, davor hatte in diesem Bereich die Kirche die führende Rolle gespielt. Zu diesem Zweck wurde ein Armenfond eingerichtet, der aus gesetzlich bestimmten Quellen und Bürgerspendsen finanziert wurde. Aus den Kapitalzinsen des Armenfonds wurden regelmäßige monatliche Unterstützungen an die Stadtarmen ausgezahlt, was die Hauptform der sozialen Fürsorge in der Stadt darstellte. Über die Verteilung der Einnahmen des Armenfonds und des Armenhauses entschied der Gemeinderat, seine Beschlüsse wurden vom Bürgermeister und vom Armenausschuß des Gemeinderates bzw. vom Vorsitzenden des Armenausschusses ausgeführt. In Krain wirkte auch ein städtisches Armenhaus (Spital) mit einer langen Tradition, die bis ins 15. Jahrhundert reichte. Im Armenhaus auf dem Pungert wurden jene Minderbemittelten aufgenommen, die keine Unterkunft hatten und sonst auf der Straße landen würden. Im Armenhaus konnten die Armen nicht regelmäßig geköstigt

⁷² Žontar: Zgodovina..., str. 342 - 344, ZAL, KRA-2, 1380 (6. 11. 1914).

werden, weil die Gemeinde dafür keine Mittel zur Verfügung stellen konnte, und die Bedürftigen aus dem Armenhaus waren, wie die anderen Stadtarmen auch, auf regelmäßige Monatsunterstützungen und Spenden der Kranjer Haushalte angewiesen. Da die Kranjer Armen von den Kranjer Haushalten ernährt wurden und das Recht besaßen, freitags bei Familien um Spenden zu bitten, war das Problem des Bettelns in der Stadt stets gegenwärtig. Am Ende des 19. Jahrhunderts faßte die Gemeinde Kranj den Beschluß, ein zweites Haus, zu Beginn des 20. Jahrhunderts aber noch ein drittes Haus auf dem Pungert zu kaufen. Diese Armenhäuser dienten nach Bedarf auch als Krankenhaus, da die Stadt über kein Krankenhaus verfügte und in dieser Hinsicht auf Ljubljana angewiesen war. Große Probleme er-

gaben sich für die Gemeinde auch mit jenen Kranjern, die außerhalb ihrer Heimatgemeinde lebten, jedoch in Kranj ihr Heimatrecht hatten. Bei ihnen war die Gemeinde zur Zahlung von Unterstützungen verpflichtet.

Außer dem Krankenhaus vermißte man in Kranj am stärksten ein Waisenhaus, dessen Einrichtung seit den siebziger Jahren des 19. Jahrhunderts angestrebt wurde. Das erste Waisenhaus ließ im Jahre 1909 der Kranjer Pfarrer Anton Koblar errichten, der im sozialen Bereich stark engagiert war. Er gründete auch ein Vincentius-Verein, dessen Zweck es war, Arme und Kranke zu unterstützen mit besonderer Betonung auf frommer Unterstützung für die Familien. Für arme Schüler des Kranjer Gymnasiums sorgte seit 1894 die Schülerrüche.

ZUSAMMENFASSUNG

Die Waisenheime in Kranj im 19. Jahrhundert
 Die soziale Lage wurde im 19. Jahrhundert
 Die Waisenheime in Kranj im 19. Jahrhundert
 Die soziale Lage wurde im 19. Jahrhundert
 Die Waisenheime in Kranj im 19. Jahrhundert
 Die soziale Lage wurde im 19. Jahrhundert